

Türev Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi: TFRS 9 Çerçevesinde Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımı ve Uygulama Örnekleri

Accounting for Derivative Financial Instruments: Fair Value Approach and Application Examples within the Framework of TFRS 9

Nurettin ÖZDEMİR ^a

^a Yozgat Bozok Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Yozgat, Türkiye. nurettin.ozdemir@bozok.edu.tr

ÖZET

Finansal piyasalarda risk yönetimi amacıyla yaygın olarak kullanılan türev finansal araçlar, işletmelerin döviz kuru, faiz oranı ve emtia fiyatı gibi çeşitli finansal risklere karşı korunmalarında önemli bir rol üstlenmektedir. Bu araçların finansal tablolara doğru ve güvenilir bir şekilde yansıtılması, finansal raporlamanın şeffaflığı ve karşılaştırılabilirliği açısından kritik öneme sahiptir. Bu çalışmanın amacı, türev finansal araçları incelemek ve TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı çerçevesinde söz konusu araçların finansal tablolara etkisini ortaya koymaktır. Bu kapsamda forward, futures, opsiyon ve swap gibi temel türev araçların ilk muhasebeleştirilmesi, gerçeğe uygun değerle ölçümü ve dönem sonu değerlendirme işlemleri örnek uygulamalar aracılığıyla analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, türev finansal araçların muhasebeleştirilmesinde gerçeğe uygun değer yaklaşımının belirleyici olduğunu ve bu araçların değerlerinde meydana gelen değişimlerin taraflar açısından eş zamanlı olarak kâr veya zarar olarak finansal tablolara yansıtıldığını göstermektedir. Bu yönüyle çalışma, türev araçların finansal raporlama üzerindeki etkilerine ilişkin uygulamaya dönük bütüncül bir değerlendirme sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türev Finansal Araçlar, Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımı, TFRS 9.

Gönderme Tarihi: 27 Nisan 2026

Kabul Tarihi: 8 Haziran 2026

Makale Kategorisi: Araştırma Makalesi

ABSTRACT

Derivative financial instruments, which are widely used in financial markets for risk management purposes, play a significant role in protecting firms against various financial risks such as exchange rate fluctuations, interest rate changes, and commodity price volatility. The accurate and reliable reflection of these instruments in financial statements is crucial for ensuring transparency and comparability in financial reporting. The aim of this study is to examine derivative financial instruments and to reveal their impact on financial statements within the framework of TFRS 9 Financial Instruments Standard. In this context, the initial recognition, fair value measurement, and end-of-period valuation processes of fundamental derivative instruments such as forwards, futures, options, and swaps are analyzed through illustrative case studies. The findings indicate that the fair value approach is a determining factor in the accounting of derivative financial instruments, and that changes in their fair values are simultaneously recognized in profit or loss by the respective parties. In this respect, the study provides a comprehensive and practice-oriented evaluation of the effects of derivative instruments on financial reporting.

Keywords: Derivative Financial Instruments, Fair Value Approach, TFRS 9.

Received: 27 April 2025

Accepted: 8 June 2025

Article Classification: Research Article

Önerilen Atıf/Suggested Citation

Özdemir, N. (2026). Türev Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi: TFRS 9 Çerçevesinde Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımı ve Uygulama Örnekleri, İşletme Akademisi Dergisi, 7 (2), 134-158.

1. Giriş

Finansal piyasalarda küreselleşmenin hız kazanması, sermaye hareketlerinin artması ve finansal araçların çeşitlenmesi işletmelerin maruz kaldığı risklerin de önemli ölçüde artmasına neden olmuştur. Özellikle döviz kuru, faiz oranı ve emtia fiyatlarında meydana gelen dalgalanmalar işletmelerin finansal performansını doğrudan etkileyebilmektedir. Bu risklerin yönetilmesinde kullanılan en önemli enstrümanlardan biri türev finansal araçlardır. Türev finansal araçlar, değeri başka bir finansal varlığın faiz oranına, döviz kuruna ya da emtia fiyatına bağlı olan sözleşmeler şeklinde tanımlanmaktadır (Hull, 2012). İşletmeler tarafından temelde riskten korunmak amacıyla kullanılan türev finansal araçlar, spekülasyon ve arbitraj gibi farklı amaçlarla da kullanılabilirler (Köksal ve Akdoğan, 2017: 440).

Türev finansal araçlar özellikle finansal risklerin yönetilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. İşletmeler bu araçlar sayesinde hem finansal piyasalarda ortaya çıkabilecek olumsuz fiyat hareketlerinden korunurken hem de gelecekteki nakit akışlarını daha öngörülebilir hale getirebilmektedir (Kieso vd., 2020). Bununla birlikte türev finansal araçların karmaşık yapısının yanı sıra yüksek risk içermesi, bu araçların kayda alınması, finansal tablolarda sunumu, değerlendirme ölçüsünün seçimi, elde edilen kâr veya zararların raporlanması gibi konularda sorunlar yaşanmasına neden olmuştur (Aygören ve Kurtcebe, 2019: 2; Aktar, 2022: 343). Bu nedenle finansal raporlama standartlarında türev finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin ayrıntılı hükümlere yer verilmiştir.

Türev finansal araçlarla ilgili düzenlemeler, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (UMSK) tarafından yayımlanan standartlarla paralel bir şekilde yapılmıştır. Bu kapsamda türev araçlar, öncelikle "IAS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement" standardı ile tam uyumlu hazırlanan "TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme" standardı kapsamında ele alınmıştır. Ancak IAS 39'un dolayısıyla da TMS 39'un karmaşık yapısı ve uygulamada karşılaşılan zorluklar nedeniyle ilgili standardın yerine 01.01.2018 tarihinden sonra başlayan hesap dönemlerinde uygulanmak üzere "IFRS 9 Financial Instruments" standardı ile tam uyumlu hazırlanan "TFRS 9 Finansal Araçlar" standardı yürürlüğe konulmuştur (KKG, 2019). IFRS 9 / TFRS 9 standardı ile birlikte finansal araçların sınıflandırılması, ölçülmesi ve değer düşüklüğü hesaplamalarına ilişkin önemli değişiklikler yapılırken riskten korunma muhasebesi ile ilgili de detaylı düzenlemeler yapılmıştır (IFRS, 2018).

TFRS 9 standardında yer alan hükümlere göre, türev finansal araçlar genellikle gerçeğe uygun değer üzerinden muhasebeleştirilmekte ve bu değerde meydana gelen değişimler kâr veya zarar tablosuna yansıtılmaktadır. Ancak türev finansal araçların dönem sonu değerlemesinde ortaya çıkan değer değişimleri, finansal tablolarda farklı şekillerde gösterilebilmektedir (Akdeniz, 2024: 213). Bu durum türev finansal araçların muhasebeleştirilmesini diğer finansal araçlara kıyasla daha teknik ve karmaşık hale getirmektedir. Literatürde konu ile ilgili birçok çalışma bulunmasına rağmen özellikle TFRS 9 standardı kapsamında türev finansal araçların birlikte ele alınarak değerlendirme yapılması ve söz konusu araçların muhasebe uygulamaları açısından incelenmesi önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın amacı, türev finansal araçların muhasebeleştirilmesini TMS/TFRS kapsamında incelemek ve özellikle TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı çerçevesinde muhasebeleştirilme esaslarını ortaya koymaktır. Bu amaçla, literatürde yer alan çalışmalardan farklı olarak temel türev finansal araçların tamamı (forward, futures, opsiyon ve swap sözleşmeleri) ele alınmış ve söz konusu araçların muhasebeleştirilmesi sözleşmenin her iki tarafı açısından ayrı ayrı değerlendirilmiştir. TFRS 9 ve Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Hesap Planı (FRS HP) esas alınarak hazırlanan örnek uygulamalarla hem akademik literatüre hem de muhasebe uygulamalarına katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda çalışmada aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

- TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı hükümleri doğrultusunda forward, futures, opsiyon ve swap sözleşmelerinin ilk muhasebeleştirme, dönem sonu değerlendirme ve vade sonu muhasebeleştirme işlemleri nasıl gerçekleştirilmektedir?
- Türev finansal araçların sözleşmenin tarafları açısından ortaya çıkardığı gerçeğe uygun değer değişimleri ve buna bağlı kazanç veya zararlar finansal tablolara nasıl yansıtılmaktadır?

Bu kapsamda çalışmada, önce türev finansal araçlara ilişkin kavramsal çerçeve ve konu ile ilgili literatür araştırması ele alınmış, ardından çalışmanın metodolojisinden bahsedilmiştir. Daha sonra forward, futures,

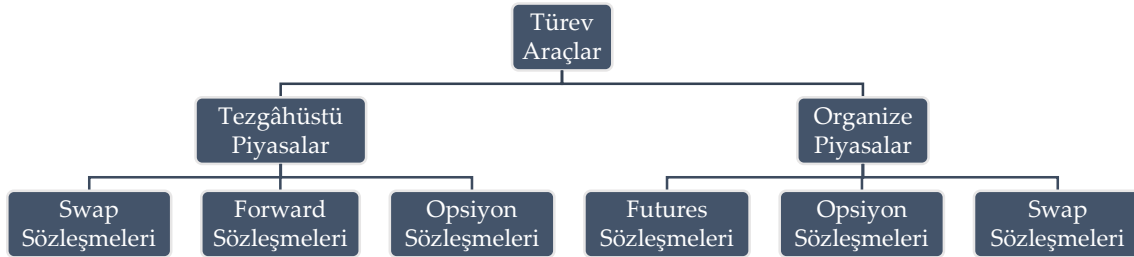
opsiyon ve swap sözleşmelerine ilişkin örnek muhasebe uygulamalarına yer verilmiş olup en sonunda sonuç ve değerlendirme yapılarak çalışma tamamlanmıştır.

2. Türev Finansal Araçlar

Finansal araç, "bir işletmenin finansal varlığı ile diğer bir işletmenin finansal borcunda ya da özkaynağa dayalı finansal aracında artışa neden olan herhangi bir sözleşme" olarak tanımlanmaktadır (TMS 32, prg: 11). Finansal araçlar genel olarak temel finansal araçlar ve türev finansal araçlar olmak üzere iki grupta değerlendirilmektedir. Temel finansal araçlar; alacaklar, borçlar ve hisse senetlerinden oluşurken türev finansal araçlar ise forward, futures, opsiyon ve swap sözleşmelerini kapsamaktadır (TMS 32, prg: UR15).

TFRS 9 kapsamında türev finansal araçlar; "değeri belirli bir faiz oranı, döviz kuru, emtia fiyatı, finansal araç fiyatı veya benzeri bir değişkende meydana gelen değişime bağlı olarak değişen, başlangıçta net yatırım gerektirmeyen ya da benzer sözleşmelere kıyasla daha düşük tutarda yatırım gerektiren ve gelecekteki bir tarihte yerine getirilen sözleşmeler" olarak tanımlanmaktadır (TFRS 9, Ek-A Tanımlanan Terimler). Finansal piyasaların gelişmesi ve küreselleşme süreciyle birlikte türev finansal araçların kullanımında önemli artışlar meydana gelmiş olup bu araçlar, özellikle faiz oranı, döviz kuru ve emtia fiyatlarında meydana gelen değişimlerden kaynaklanan risklerin yönetilmesinde önemli bir rol üstlenmiştir (Bayri, 2023: 13). Türev finansal araçların temel özelliği, değerlerinin doğrudan kendilerinden değil bağlı oldukları temel varlıkların değerlerinden türetilmesidir (Hull, 2012). Bu araçlar, işletmeler tarafından riskten korunma amacıyla kullanılmasının yanı sıra spekülasyon ve arbitraj gibi amaçlarla da kullanılabilir (Köksal ve Akdoğan, 2017: 440).

Genel olarak forward, futures, opsiyon ve swap sözleşmeleri olmak üzere dört temel grupta incelenen türev finansal araçlar (Çil Koçyiğit vd., 2009: 112-114; TFRS 9, prg: BA.1), işlem gördüğü piyasalara göre Şekil 1'deki gibi sınıflandırılmaktadır.

Şekil 1. Türev Araçların Sınıflandırılması

Kaynak: Borsa İstanbul (2017)

Şekil 1'de görüldüğü üzere forward sözleşmeleri sadece tezgâhüstü piyasalarda işlem görürken futures sözleşmeleri ise sadece organize piyasalarda işlem görmektedir. Swap ve opsiyon sözleşmeleri ise hem tezgâhüstü piyasalarda hem de organize piyasalarda işlem görmektedirler.

3. Literatür Araştırması

Türev finansal araçların muhasebeleştirilmesi ve finansal raporlara yansıtılması, finansal raporlama, risk yönetimi ve işletme performansı açısından hem ulusal hem de uluslararası literatürde yoğun biçimde ele alınan araştırma alanlarından biridir. Literatürde yer alan çalışmalar genel olarak gerçeğe uygun değer yaklaşımı, riskten korunma muhasebesi, finansal raporlama standartlarının etkileri, türev araçların işletme performansı üzerindeki sonuçları ve bankacılık sektöründeki uygulamalar çerçevesinde şekillenmektedir. Bununla birlikte çalışmaların kapsamı, yöntemleri ve ulaştıkları sonuçlar bakımından önemli farklılıklar bulunduğu görülmektedir.

Muhasebeleştirme uygulamalarına odaklanan çalışmalar incelendiğinde, türev finansal araçların ekonomik özüne uygun biçimde finansal tablolara yansıtılması gerektiği yönünde ortak bir yaklaşım bulunduğu dikkat çekmektedir. Aygören ve Kurtcebe (2019), türev finansal araçların muhasebeleştirilmesini muhasebe standartları çerçevesinde ele alarak gerçeğe uygun değer yaklaşımının finansal raporlama açısından önemini vurgulamış ve KGK tarafından yayımlanan taslak hesap planı kapsamında türev araçların özüne uygun biçimde muhasebeleştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Benzer şekilde Aktar (2022), faiz ve döviz swap işlemlerini TMS/TFRS, BOBİ FRS ve VUK kapsamında karşılaştırmalı olarak inceleyerek farklı raporlama

sistemlerinin uygulama sonuçlarını ortaya koymuştur. Bu çalışmalar, türev finansal araçların muhasebeleştirilmesinde standartlaşmanın önemini vurgulamakla birlikte uygulamada kullanılan raporlama çerçevelerinin farklı muhasebe sonuçları doğurabileceğini göstermektedir.

Literatürde özellikle TFRS/IFRS 9 kapsamında yapılan çalışmaların büyük ölçüde riskten korunma muhasebesi uygulamalarına yoğunlaştığı görülmektedir. Paksoy (2022), faiz oranı swap sözleşmelerinin TFRS 9 kapsamında muhasebeleştirilmesini inceleyerek swap işlemlerinin işletmelerin faiz oranı riskinden korunmasında etkin bir araç olduğunu ifade etmiştir. Akdeniz (2024) ise futures sözleşmelerinin korunma muhasebesi kapsamında muhasebeleştirilmesine ilişkin örnek uygulamalar geliştirerek nakit akış değişkenliği ve gerçeğe uygun değer değişimi riskine ilişkin esasları değerlendirmiştir. Çakır ve Sabuncu (2016), riskten korunma muhasebesinin finansal tablo dalgalanmalarını azaltıcı etkisine dikkat çekmiş ve türev araçların yalnızca spekülasyon amaçlarıyla değil aynı zamanda etkin bir risk yönetimi aracı olarak kullanıldığını belirtmiştir. İpek (2020) ise riskten korunma muhasebesini teorik açıdan ele alarak işletmelerin finansal risk yönetimi süreçlerini standartlara uygun biçimde planlamalarına yönelik öneriler sunmuştur. Uluslararası literatürde de benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Ambarchian (2019), faiz ve döviz swap sözleşmelerinin IFRS 9 kapsamında muhasebeleştirilmesini inceleyerek korunma aracı ile korunma konusu kalemin gerçeğe uygun değer değişimlerinin birbirini dengelediğini ortaya koymuştur. Dunal vd. (2019) ise IFRS 9'un IAS 39'a göre daha sade ve işletmelerin risk yönetimi uygulamalarıyla daha uyumlu bir yapı sunduğunu ve finansal raporlama şeffaflığını artırdığını ifade etmiştir. Čiperová (2024) tarafından yapılan çalışmada da riskten korunma muhasebesinin yatırımcıların şirket değerlemesini olumlu yönde etkilediği belirtilmiştir. Bununla birlikte mevcut çalışmaların önemli bir kısmının korunma muhasebesi uygulamalarına yoğunlaştığı ve riskten korunma muhasebesinin uygulanmadığı durumlarda türev araçların gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal araç olarak muhasebeleştirilmesine ilişkin uygulamaların sınırlı kaldığı görülmektedir.

Türev finansal araçların işletme performansı üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar ise farklı sonuçlar ortaya koymaktadır. Allayannis ve Weston (2001), döviz türev ürünlerini kullanan işletmelerin piyasa değerlerinin daha yüksek olduğunu belirterek türev araç kullanımının yatırımcı güveni ve firma değeri üzerinde olumlu etkiler oluşturabileceğini ifade etmiştir. Buna karşılık Guay ve Kothari (2003), türev araçların işletmelerin toplam risk profili içerisinde etkisinin sınırlı olduğunu belirterek türev araç kullanımına ilişkin olumlu yaklaşımları eleştirel biçimde değerlendirmiştir. Bankacılık sektörüne yönelik çalışmalarda da benzer şekilde farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Köksal ve Akdoğan (2017), finansal piyasalardaki gelişmelere paralel olarak bankacılık sektöründe türev araç kullanımının arttığını ifade ederken Turan ve Ersoy (2024), türev araç kullanımının banka kârlılığı ve risk düzeyi üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığını tespit etmiştir. Buna karşılık Bayri (2023), türev ürün kullanımı ile banka kârlılığı arasında ters yönlü bir ilişki bulunduğunu ortaya koymuş; Özkan (2025) ise türev ürün kullanımının banka piyasa değeri üzerinde olumsuz etkiler oluşturduğunu belirtmiştir. Bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, türev finansal araçların işletme performansı üzerindeki etkilerine ilişkin literatürde ortak bir görüş bulunmadığı ve bu etkilerin sektör yapısı, ekonomik koşullar ve işletmelerin risk yönetimi stratejilerine bağlı olarak değişebileceği anlaşılmaktadır.

Gerçeğe uygun değer muhasebesine ilişkin çalışmalar da literatürde önemli bir yer tutmaktadır. Barth vd. (1995), gerçeğe uygun değer muhasebesinin finansal tabloları daha duyarlı hale getirdiğini ancak piyasanın bu ek dalgalanmayı tam olarak fiyatlamadığını belirtmiştir. Ahmed vd. (2006) ise türev araçların finansal tablolarda muhasebeleştirilmesinin yalnızca dipnotlarda açıklanmasına kıyasla yatırımcılar açısından daha anlamlı bilgi sağladığını ortaya koymuştur. Benzer şekilde Lins vd. (2011), gerçeğe uygun değer raporlamasının işletmelerin risk yönetimi politikalarını önemli ölçüde etkilediğini ve bazı etkin riskten korunma uygulamalarını olumsuz etkileyebileceğini ifade etmiştir. Bu çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde, gerçeğe uygun değer yaklaşımının finansal raporlama şeffaflığını artırdığı konusunda genel bir görüş birliği bulunmakla birlikte, finansal tablo volatilitesi ve risk yönetimi üzerindeki etkileri konusunda farklı değerlendirmelerin yer aldığı görülmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, literatürde türev finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin çalışmaların büyük ölçüde gerçeğe uygun değer yaklaşımı, riskten korunma muhasebesi ve finansal raporlama standartları üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bununla birlikte özellikle FRS HP kapsamında forward, futures, opsiyon ve swap sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesine ilişkin kapsamlı uygulama örneklerinin sınırlı olduğu dikkat çekmektedir. Ayrıca mevcut çalışmaların büyük bölümünün korunma

muhasebesi uygulamalarına odaklandığı, riskten korunma muhasebesinin uygulanmadığı durumlarda türev araçların gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal araç olarak muhasebeleştirilmesine ilişkin uygulamaların yeterince ele alınmadığı görülmektedir. Bu çalışmada, literatürde yer alan araştırmalardan farklı olarak temel türev finansal araçların tamamı olan forward, futures, opsiyon ve swap sözleşmeleri birlikte ele alınmış ve söz konusu araçların muhasebeleştirilmesi türev ürün sözleşmesinin her iki tarafı açısından ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Ayrıca örnek uygulamaların, TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı hükümleri doğrultusunda ve FRS HP’de yer alan hesaplar kullanılarak muhasebeleştirilmesi, çalışmanın hem teorik hem de uygulamaya yönelik literatüre katkı sağlamasını amaçlamaktadır.

4. Araştırma Metodolojisi

4.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışmanın amacı, türev finansal araçların TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı hükümleri doğrultusunda muhasebeleştirilmesini incelemek ve söz konusu araçların finansal tablolara etkilerini örnek uygulamalar aracılığıyla ortaya koymaktır. Bu kapsamda forward, futures, opsiyon ve swap sözleşmeleri ele alınmış; ilgili türev araçların gerçeğe uygun değer yaklaşımına göre ilk muhasebeleştirme işlemleri, dönem sonu değerlemeleri ve vade sonu muhasebe kayıtları değerlendirilmiştir. Çalışmada, türev finansal araçların her iki sözleşme tarafı açısından muhasebeleştirilmesi ayrı ayrı ele alınarak uygulama sürecinin bütüncül bir bakış açısıyla açıklanması amaçlanmıştır.

Çalışmada, TMS/TFRS’lere göre raporlama yapan işletmelerin TFRS 9’da yer alan hükümlere göre türev finansal araçlardan forward, futures, opsiyon ve swap sözleşmelerinin muhasebeleştirme işlemleri örnek uygulamalar üzerinden ele alınmıştır. Örnek uygulamalarda yer alan işlemlerin muhasebeleştirilmesinde, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu Başkanlığı (KGGK) tarafından 29.07.2024 tarihinde yayımlanan FRS HP’de yer alan hesaplar kullanılmıştır. Ayrıca yapılan literatür araştırmasında riskten korunma muhasebesini konu alan çalışma sayısının fazla olması nedeniyle bu çalışmada türev finansal araçların, gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal araç olarak sınıflandırıldığı ve riskten korunma muhasebesinin (hedging accounting) uygulanmadığı varsayılmıştır.

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan örnek uygulama yöntemi benimsenmiştir. Örnek uygulama yaklaşımı, bir fenomenin kendi gerçek yaşam bağlamı içindeki durumunu derinlemesine incelemeye olanak sağlayan bir maktadır (Yin, 2017). Bu çalışmada, türev araçlara ilişkin muhasebe standartlarında yer alan teorik düzenlemelerin uygulamadaki yansımaları çeşitli örnek uygulamalar aracılığıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla araştırma kapsamında forward, futures, opsiyon ve swap sözleşmelerine ilişkin örnek uygulamalar oluşturulmuş ve söz konusu işlemlerin TFRS 9 hükümlerine göre muhasebeleştirilme süreçleri, değerlendirme yöntemleri ve finansal tablolara olan etkileri somut bir şekilde ortaya konulmuştur.

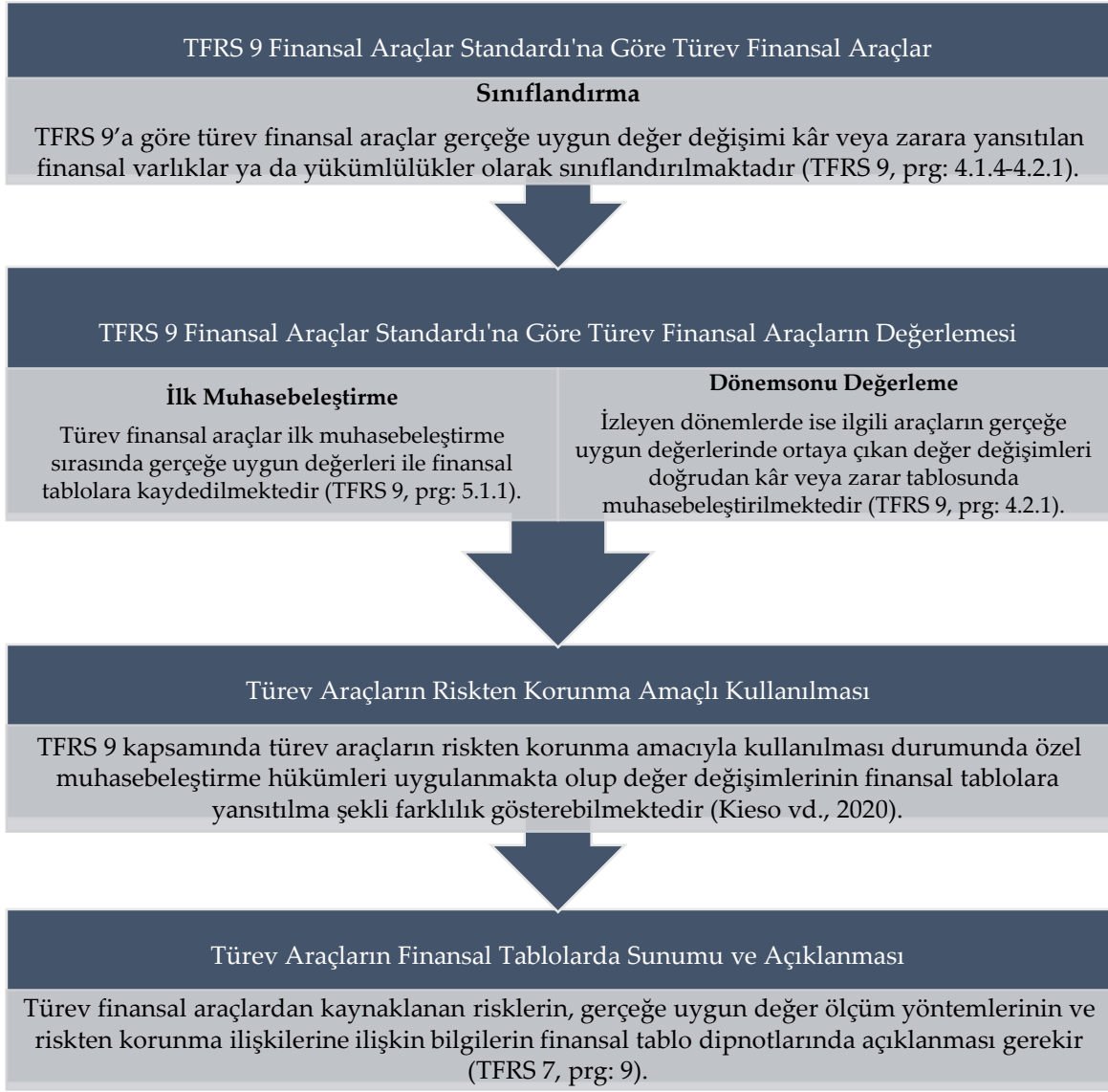
4.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle araştırma, TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı kapsamında türev finansal araçların muhasebeleştirilmesine odaklanmış olup uygulama örnekleri yalnızca ilgili standart hükümleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Örnek uygulamalar forward, futures, opsiyon ve swap sözleşmelerinin tek bir türüne yönelik kurgusal senaryolar üzerinden hazırlanmıştır. Uygulamalarda kullanılan tutarlar, fiyatlar, faiz oranları ve gerçeğe uygun değer değişimleri gerçek piyasa verilerinden bağımsız bir şekilde belirlenmiştir. Dolayısıyla örnek uygulamalarda yer alan türev ürün sözleşmeleri belirli bir işletmenin veya sektörün fiili finansal sonuçlarını yansıtmamaktadır.

Çalışmanın diğer bir sınırlılığı da türev araçların gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal araç olarak sınıflandırıldığı ve riskten korunma muhasebesinin uygulanmadığı varsayımına dayalı örnek uygulamalara yer verilmesidir.

5. Örnek Uygulamalar

TMS/TFRS’lere göre raporlama yapan işletmeler, türev finansal araçların değerlendirme, muhasebeleştirme ve raporlama işlemlerini TFRS 9 Finansal Araçlar standardında yer alan hükümlere göre yapmaktadır. Değerlendirme sürecine ilişkin bilgiler Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2. TFRS 9 Finansal Araçlar Standardına Göre Türev Finansal Araçların Değerlendirilmesi
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çalışmanın bu bölümünde, temel türev finansal araçlardan forward, futures, opsiyon ve swap sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesine ilişkin örnek uygulamalara yer verilmiştir.

5.1. Forward Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi

Forward sözleşmeleri, “belirli bir miktar ve kalitedeki para, döviz, altın, mali araç ve diğer türev ürünlerin önceden belirlenen fiyatla, gelecekteki bir tarihte, borsa şeklinde organize olmayan bir piyasada alım ve satımını kapsamına alan teslim amaçlı bir vadeli işlemdir” şeklinde tanımlanmaktadır (Örten ve Örten, 2001: 39). Forward sözleşmeleri, basit bir türev ürün olup belirli bir varlığı gelecekte belirli bir tarihte ve önceden belirlenen bir fiyat üzerinden alıp satmayı taahhüt eden sözleşmelerdir. Bu sözleşmeler sayesinde işletmeler, gelecekle ilgili belirsizlikleri tahmin ederek risk yönetimini yapmak suretiyle nakit akışlarını kontrol altına almaktadırlar. Forward sözleşmeleri her türlü mal ile ilgili yapılabilirken temelde ise döviz, faiz ve ticari mallar sözleşmeye konu edilmektedir (Kırlioğlu ve Altınkaynak, 2016: 605-606).

Örnek Uygulama: A İşletmesi, 01.10.20X4 tarihinde 4 ay sonra (31.01.20X5) ödenmek üzere 100.000 USD tutarında ithalat borcu doğacağını öngörmektedir. İşletme, döviz kuru riskinden korunmak amacıyla aynı tarihte B işletmesi ile forward sözleşmesi yaparak 100.000 USD’yi 31.01.20X5 tarihinde 1 USD = 30 TL kur üzerinden satın almayı taahhüt etmiştir. Her iki işletme de forward sözleşmesini gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırmıştır.

İlgili tarihlerdeki döviz kurları aşağıdaki gibidir:

Tarih	Spot Kur
01.10.20X4	28 TL
31.12.20X4	31 TL
31.01.20X5	32 TL

Forward sözleşmesinin alacaklı tarafı olan A işletmesi ile borçlu tarafı olan B işletmesi tarafından yapılacak muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır.

→ **A İşletmesi Tarafından Forward İşleminin Muhasebeleştirilmesi:**

İlk Muhasebeleştirme: 01.10.20X4 tarihinde imzalanan forward sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinin sıfır olması nedeniyle muhasebe kaydı yapılmaz. Ancak işletme isteğe bağlı olarak finansal tablo dışı bilgi hesaplarında (nazım hesaplarda) bu işlemi takip edebilir.

01/10/20X4		
971 Forward Sözleşmesinden Alacaklar	3.000.000	
972 Forward Sözleşmesinden Borçlar		3.000.000
<i>Forward sözleşmesinin nazım hesaplarda izlenmesi</i>		

Dönem Sonu Değerleme: 31.12.20X4 tarihli dönem sonunda forward sözleşmesinin gerçeğe uygun değerine bakılır. Sözleşmeye konu olan varlığın gerçeğe uygun değeri ile forward sözleşmesinde belirlenen kurun farklı olması durumunda aradaki fark kazanç veya zarar olarak kayda alınır. Forward sözleşmesinde belirlenen döviz kurunun değerlendirme tarihindeki kurdan düşük olması durumunda aradaki fark, "667 Türev Araçlardan Sağlanan Kazançlar" hesabının alacağına kaydedilirken yüksek olması durumunda ise "677 Türev Araçlardan Kaynaklanan Zararlar (-)" hesabının borcuna kaydedilir.

- Forward Sözleşmesinden Belirlenen Kur: 30 TL
- Değerleme Tarihindeki Kur : 31 TL

Forward sözleşmesi ile belirlenen kurun (30 TL) değerlendirme tarihindeki kurdan (31 TL) düşük olması nedeniyle aradaki farkın karşılığı olan 100.000 TL ((31 – 30 = 1) × 100.000 USD) türev araçlardan sağlanan kazanç olarak kayda alınır.

31/12/20X4		
119 Türev Araçlar	100.000	
119.01 Forward Sözleşmesi		
667 Türev Araçlardan Sağlanan Kazançlar		100.000
<i>Forward sözleşmesinin dönem sonu değerlendirme kaydı</i>		

Sözleşme Sonu Değerleme: 31.01.20X5 tarihli vade sonunda forward sözleşmesinin gerçeğe uygun değerine bakılır. Forward sözleşmesi ile belirlenen kurun (30 TL) değerlendirme tarihindeki kurdan (32 TL) düşük olması nedeniyle aradaki farkın karşılığı olan 200.000 TL ((32 – 30 = 2) × 100.000 USD) türev araçlardan sağlanan kazanç olarak kayda alınması gerekir. Ancak 31.12.20X4 tarihinde yapılan dönem sonu değerlemeden kaynaklı 100.000 TL ilgili tarihte kazanç olarak kayıtlara alındığı için bu dönem geriye kalan 100.000 TL'lik kazanç kayıtlara alınır.

31/01/20X5		
119 Türev Araçlar	100.000	
119.01 Forward Sözleşmesi		
667 Türev Araçlardan Sağlanan Kazançlar		100.000
<i>Forward sözleşmesinin vade sonu değerlendirme kaydı</i>		

31/01/20X5		
102 Bankalar	3.200.000	
102.20 USD Hesabı		
102 Bankalar		3.000.000
102.10 TL Hesabı		
119 Türev Araçlar		200.000

119.01 Forward Sözleşmesi <i>Forward sözleşmesinin gerekliliklerinin yerine getirilmesi</i>		
31/01/20X5		
972 Forward Sözleşmesinden Borçlar 971 Forward Sözleşmesinden Alacaklar <i>Forward sözleşmesinin nazım hesaplarda kapatılması</i>	3.000.000	3.000.000

Örnek Uygulamanın Genel Değerlendirmesi: Yukarıda muhasebeleştirilmesi yapılan forward sözleşmesi ile A işletmesi döviz kurundan kaynaklanan artışları kontrol altına almıştır. Forward sözleşmesi yapılması nedeniyle 100.000 USD için 3.000.000 TL ödenmiş olup bahsedilen sözleşmenin yapılmadığı varsayımında A işletmesinin 3.200.000 TL ödeme yapması gerekecekti.

→ B İşletmesi Tarafından Forward İşleminin Muhasebeleştirilmesi:

İlk Muhasebeleştirme: 01.10.20X4 tarihinde imzalanan forward sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinin sıfır olması nedeniyle muhasebe kaydı yapılmaz. Ancak işletme isteğe bağlı olarak finansal tablo dışı bilgi hesaplarında (nazım hesaplarda) bu işlemi takip edebilir.

01/10/20X4		
971 Forward Sözleşmesinden Alacaklar 972 Forward Sözleşmesinden Borçlar <i>Forward sözleşmesinin nazım hesaplarda izlenmesi</i>	3.000.000	3.000.000

Dönem Sonu Değerleme: 31.12.20X4 tarihli dönem sonunda forward sözleşmesinin gerçeğe uygun değerine bakılır. Sözleşmeye konu olan varlığın gerçeğe uygun değeri ile forward sözleşmesinde belirlenen kurun farklı olması durumunda aradaki fark kazanç veya zarar olarak kayda alınır. Forward sözleşmesinde belirlenen döviz kurunun değerlendirme tarihindeki kurdan yüksek olması durumunda aradaki fark, "667 Türev Araçlardan Sağlanan Kazançlar" hesabının alacağına kaydedilirken düşük olması durumunda ise "677 Türev Araçlardan Kaynaklanan Zararlar (-)" hesabının borcuna kaydedilir.

- Forward Sözleşmesinden Belirlenen Kur: 30 TL
- Değerleme Tarihindeki Kur : 31 TL

Forward sözleşmesi ile belirlenen kurun (30 TL) değerlendirme tarihindeki kurdan (31 TL) düşük olması nedeniyle aradaki farkın karşılığı olan 100.000 TL ((31 – 30 = 1) x 100.000 USD) türev araçlardan kaynaklanan zarar olarak kayda alınır.

31/12/20X4		
677 Türev Araçlardan Kaynaklanan Zararlar (-) 309 Türev Araçlardan Borçlar 309.01 Forward Sözleşmesi <i>Forward sözleşmesinin dönem sonu değerlendirme kaydı</i>	100.000	100.000

Sözleşme Sonu Değerleme: 31.01.20X5 tarihli vade sonunda forward sözleşmesinin gerçeğe uygun değerine bakılır. Forward sözleşmesi ile belirlenen kurun (30 TL) değerlendirme tarihindeki kurdan (32 TL) düşük olması nedeniyle aradaki farkın karşılığı olan 200.000 TL ((32 – 30 = 2) x 100.000 USD) türev araçların gerçeğe uygun değer değişiminden kaynaklanan zarar olarak kayda alınması gerekir. Ancak 31.12.20X4 tarihinde yapılan dönem sonu değerlemeden kaynaklı 100.000 TL ilgili tarihte zarar olarak kayıtlara alındığı için 20X5 Ocak dönemi için geriye kalan 100.000 TL'lik zarar kayıtlara alınır.

31/01/20X5		
677 Türev Araçlardan Kaynaklanan Zararlar (-) 309 Türev Araçlardan Borçlar 309.01 Forward Sözleşmesi <i>Forward sözleşmesinin vade sonu değerlendirme kaydı</i>	100.000	100.000

31/01/20X5			
309 Türev Araçlardan Borçlar		200.000	
309.01 Forward Sözleşmesi			
102 Bankalar		3.000.000	
102.10 TL Hesabı			
102 Bankalar			3.200.000
102.20 USD Hesabı			
<i>Forward sözleşmesinin gerekliliklerinin yerine getirilmesi</i>			
31/01/20X5			
972 Forward Sözleşmesinden Borçlar		3.000.000	
971 Forward Sözleşmesinden Alacaklar			3.000.000
<i>Forward sözleşmesinin nazım hesaplarda kapatılması</i>			

Örnek Uygulamanın Genel Değerlendirmesi: Yukarıda muhasebeleştirilmesi yapılan forward sözleşmesi ile B işletmesi döviz kurundan kaynaklanan zarara uğramıştır. Forward sözleşmesi yapılması nedeniyle 100.000 USD için 3.000.000 TL tahsil etmiş olup bahsedilen sözleşme yapılmayı aynı döviz miktarı için 3.200.000 TL tahsil etme imkanına sahip olacaktır.

5.2. Futures Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi

Futures sözleşmeleri, forward sözleşmelerine benzer şekilde, belirli bir varlığın gelecekte önceden belirlenmiş bir fiyattan alım veya satımını konu alan sözleşmelerdir. Vadeli işlem sözleşmeleri olarak da adlandırılan futures sözleşmeleri, forward sözleşmelerinin standart hale getirilmiş hali olup önceden belirlenen fiyat, miktar ve nitelikte ekonomik veya finansal göstergesi, sermaye piyasası aracını, malı, kıymetli madeni veya döviz alma veya satma yükümlülüğü getiren sözleşmelerdir. Vadeli işlem borsalarında işlem gören futures sözleşmelerinde teminat yatırma zorunluluğu olup yatırılan teminat sayesinde sözleşme borsa takas kurumunun garantisi altına alınmaktadır (Borsa İstanbul, 2017: 11-12). Ayrıca futures sözleşmelerinde, sözleşme değerindeki değişimler günlük olarak hesaplanmaktadır (Demir, 2009: 113).

Örnek Uygulama: A şirketi 01.09.20X5 tarihinde, X şirketinden 31.12.20X5 tarihinde satın almak üzere 50.000 Euro tutarındaki ticari malın satın alınması için anlaşma yapmıştır. Ancak söz konusu malın teslim tarihine kadar döviz kurunun artacağını düşündüğü için döviz kuru artış riskinden korunmak amacıyla futures sözleşmesi almak istemektedir. Bu kapsamda şirket, vadeli işlem ve opsiyon piyasasından B şirketine ait 31.12.20X5 vadeli ve 50.000 Euro tutarındaki bir futures sözleşmesi almıştır. Futures sözleşmesinin imzalandığı 01.09.20X5 tarihinde Euro kuru 50 TL'dir. Şirket sözleşme tutarının %15'ini aracı kuruma başlangıç teminatı olarak yatırmıştır. Sözleşmenin sürdürme teminatı ise başlangıç teminatının %75'i olarak belirlenmiştir. Sözleşme süresince fiyat değişimleri aylık* olarak belirlenmiş ve ortaya çıkan kâr/zarar aylık olarak şirketlerin hesaplarına yansıtılmıştır. İzleyen aylarda futures sözleşmesine ilişkin fiyat değişimleri aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir.

30.09.20X5	31.10.20X5	30.11.20X5	31.12.20X5 (Vade Sonu)
48 TL	53 TL	52 TL	55 TL

* Futures sözleşmelerinde gerçeğe uygun değer değişimleri günlük hesaplanmaktadır. Ancak örnek uygulamada vade sonundaki işlemlerin gösterilebilmesi amacıyla değişimlerin aylık olduğu varsayılmıştır.

A şirketi futures sözleşmesini, gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal araç sınıflandırmıştır. Vade sonunda sözleşmeye konu olan 50.000 Euro aracı kurumdan satın alınmıştır. Ayrıca X şirketinden ticari mallar fiziki olarak teslim alınmıştır. Futures sözleşmesinin alacaklı tarafı olan A şirketi ve borçlu tarafı olan B şirketi tarafından yapılacak muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır.

→ A Şirketi Tarafından Futures İşleminin Muhasebeleştirilmesi:

İlk Muhasebeleştirme: 01.09.20X5 tarihinde imzalanan futures sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinin sıfır olması nedeniyle muhasebe kaydı yapılmaz. Ancak şirket isteğe bağlı olarak finansal tablo dışı bilgi hesaplarında (nazım hesaplarda) bu işlemi takip edebilir.

- Futures Sözleşme Tutarı: 50.000 Euro x 50 TL = 2.500.000 TL

01/09/20X5		
973 Futures Sözleşmesinden Alacaklar	2.500.000	
974 Futures Sözleşmesinden Borçlar		2.500.000
<i>Futures sözleşmesinin nazım hesaplarda izlenmesi</i>		

İlk muhasebeleştirme sırasında A şirketinin takas kurumuna ödediği başlangıç teminatı ise aşağıdaki şekilde hesaplanır ve kayda alınır. İlgili teminat tutarı, FRS HP'ye göre 119 Türev Araçlar hesabında muhasebeleştirilir (Akdeniz, 2024: 213).

- Başlangıç Teminat Tutarı: Futures Sözleşme Tutarı x %15
: 2.500.000 x %15 = 375.000 TL

01/09/20X5		
119 Türev Araçlar	375.000	
119.02 Futures Sözleşmesi		
102 Bankalar		375.000
<i>Aracı kuruma ödenen başlangıç teminatın kayda alınması</i>		

30.09.20X5 Tarihinde Değerleme: 30.09.20X5 tarihinde futures sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinde meydana gelen artış ya da azalışın kayda alınması gerekir. Futures sözleşmesinde belirlenen 50 TL'lik döviz kurunun değerlendirme tarihinde 48 TL'ye düştüğü görülmektedir. Bu nedenle futures sözleşmesinin alıcısı olan A şirketi tarafından 50.000 Euro'nun gerçeğe uygun değerinde ortaya çıkan azalışın aşağıdaki şekilde hesaplanması ve muhasebeleştirilmesi yapılır.

- Gerçeğe Uygun Değer Düşüklüğü Zararı: (48 TL - 50 TL) x 50.000 Euro = - 100.000 TL

30/09/20X5		
677 Türev Araçlardan Kaynaklanan Zararlar (-)	100.000	
119 Türev Araçlar		100.000
119.02 Futures Sözleşmesi		
<i>Futures sözleşmesinin aylık değerlendirilmesi</i>		

Gerçeğe uygun değer düşmesi nedeniyle A şirketi 100.000 TL zarar etmiştir. Bu zarar şirketin başlangıç teminatından karşılanır. Ancak sözleşmenin sürdürülebilmesi amacıyla teminat tutarının başlangıç teminatı olan 375.000 TL'nin %75'inin altına düşmemesi gerekir. Bu nedenle başlangıç teminat tutarı ile ilgili aşağıdaki hesaplamaların yapılması ve gerekmesi halinde ilave ödemenin yapılması gerekir.

- Başlangıç Teminat Tutarının %75'i: 375.000 TL x %75 = 281.250 TL
- Başlangıç Teminatından Karşılanan Zarar Tutarı: 100.000 TL
- Kalan Başlangıç Teminatı Tutarı: 375.000 - 100.000 = 275.000 TL
- Başlangıç Teminatının Tamamlanması Gereken Tutarı: 281.250 TL - 275.000 TL = 6.250 TL

30/09/20X5		
119 Türev Araçlar	6.250	
119.02 Futures Sözleşmesi		
102 Bankalar		6.250
<i>Aracı kuruma ödenen başlangıç teminatının tamamlanması</i>		

31.10.20X5 Tarihinde Değerleme: 31.10.20X5 tarihinde futures sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinde bir artış meydana gelmiştir. Bir önceki değerlendirme tarihi olan 30.09.20X5 tarihinde futures sözleşmesinin gerçeğe uygun değeri 48 TL olarak gerçekleşmiştir. 31.10.20X5 tarihinde ise gerçeğe uygun değer 53 TL'ye yükselmiştir. Bu durumda döviz kurunda 5 TL'lik bir artışın olduğu görülmektedir. Futures sözleşmesinin alıcısı olan A şirketi tarafından, 50.000 Euro'nun gerçeğe uygun değerinde ortaya çıkan artışın aşağıdaki şekilde hesaplanması ve muhasebeleştirilmesi yapılır.

- Gerçeğe Uygun Değer Artış Kazancı: (53 TL - 48 TL) x 50.000 Euro = 250.000 TL

31/10/20X5			
119 Türev Araçlar		250.000	
119.02 Futures Sözleşmesi			
667 Türev Araçlardan Sağlanan Kazançlar			250.000
<i>Futures sözleşmesinin aylık değerlemesi</i>			

Yukarıdaki kayıta görüldüğü üzere gerçeğe uygun değer artışından kaynaklı A şirketinin yatırdığı teminat tutarında 250.000 TL'lik bir artış gerçekleşerek toplam 531.250 TL'ye ulaşmıştır.

30.11.20X5 Tarihinde Değerleme: 30.11.20X5 tarihinde futures sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinde meydana gelen azalışın kayda alınması gerekir. Bir önceki ayda yapılan değerlemede futures sözleşmesinin gerçeğe uygun değeri 53 TL olarak gerçekleşmiştir. 30.11.20X5 tarihinde ise gerçeğe uygun değer 52 TL'ye düşmüştür. Bu durumda döviz kurunda 1 TL'lik bir azalışın olduğu görülmektedir. Futures sözleşmesinin alıcısı olan A şirketi tarafından, 50.000 Euro'nun gerçeğe uygun değerinde ortaya çıkan azalışın aşağıdaki şekilde hesaplanması ve muhasebeleştirilmesi yapılır.

- Gerçeğe Uygun Değer Düşüklüğü Zararı: $(52 \text{ TL} - 53 \text{ TL}) \times 50.000 \text{ Euro} = - 50.000 \text{ TL}$

30/11/20X5			
677 Türev Araçlardan Kaynaklanan Zararlar (-)		50.000	
119 Türev Araçlar			
119.02 Futures Sözleşmesi			50.000
<i>Futures sözleşmesinin aylık değerlemesi</i>			

Futures sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinde 50.000 TL'lik bir düşüş olmasına rağmen başlangıç teminatının %75'i olan 281.250 TL'nin altına düşmediği için şirket tarafından ilave bir ödeme yapılmasına gerek kalmamıştır.

Vade Sonunda (31.12.20X5 Tarihi) Değerleme: 31.12.20X5 tarihinde futures sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinde bir artış meydana gelmiştir. Bir önceki ay sonunda yapılan değerlemede futures sözleşmesinin gerçeğe uygun değeri 52 TL olarak gerçekleşmiştir. 31.12.20X5 tarihinde ise gerçeğe uygun değer 55 TL'ye yükselmiştir. Bu durumda döviz kurunda 3 TL'lik bir artışın olduğu görülmektedir. Futures sözleşmesinin alıcısı olan A şirketi tarafından, 50.000 Euro'nun gerçeğe uygun değerinde ortaya çıkan artışın aşağıdaki şekilde hesaplanması ve muhasebeleştirilmesi yapılır.

- Gerçeğe Uygun Değer Artış Kazancı: $(55 \text{ TL} - 52 \text{ TL}) \times 50.000 \text{ Euro} = 150.000 \text{ TL}$

31/12/20X5			
119 Türev Araçlar		150.000	
119.02 Futures Sözleşmesi			
667 Türev Araçlardan Sağlanan Kazançlar			150.000
<i>Futures sözleşmesinin dönem sonu değerlemesi</i>			

A şirketinin futures sözleşmesinin değerlemesi sonucunda gerçekleşen kâr / zarar durumu:

Tarih	Gerçeğe Uygun Değer	Kâr / Zarar
30.09.20X5	48 TL	100.000 TL - Zarar
31.10.20X5	53 TL	250.000 TL - Kâr
30.11.20X5	52 TL	50.000 TL - Zarar
31.12.20X5	55 TL	150.000 TL - Kâr
Toplam Kâr		250.000 TL - Kâr

31/12/20X5			
102 Bankalar		381.250	
119 Türev Araçlar			381.250
119.02 Futures Sözleşmesi			
<i>Başlangıç teminatının geri alınması</i>			
31/12/20X5			
102 Bankalar		2.750.000	
102.20 Döviz Hesabı			2.500.000
102 Bankalar			
102.10 TL Hesabı			250.000
119 Türev Araçlar			
119.02 Futures Sözleşmesi			
<i>Futures sözleşmesine konu olan 50.000 Euro'nun alınması</i>			
31/12/20X5			
153 Ticari Mallar		2.750.000	
102 Bankalar			2.750.000
102.20 Döviz Hesabı			
<i>Ticari malın satın alınması (KDV ihmal edilmiştir)</i>			
31/12/20X5			
974 Futures Sözleşmesinden Borçlar		2.500.000	
973 Futures Sözleşmesinden Alacaklar			2.500.000
<i>Futures sözleşmesinin nazım hesaplarda kapatılması</i>			

Örnek Uygulamanın Genel Değerlendirmesi: Futures sözleşmesi ile A şirketi, X şirketinden satın almak için anlaşma yaptığı 50.000 Euro tutarındaki ticari malı almak ve kur kaynaklı zarar etmemek amacıyla vadeli işlem ve opsiyon piyasasından B şirketine ait bir futures sözleşmesi almıştır. Futures sözleşmesi ile Euro kuru 50 TL olarak belirlenmiştir. Şirket futures sözleşmesi ile başlangıçta 375.000 TL teminat yatırmış ve süreç içerisinde değer düşüklüğü olduğu dönemlerde (30.09.20X5 tarihli değerlendirme) teminatın başlangıç teminatının %75'ine ulaşıncaya kadar ilave ödeme (6.250 TL) yapmıştır. Vade sonu geldiğinde ise başlangıç teminatı 375.000 TL ile sonradan yatırılan 6.250 TL'nin toplamı olan 381.250 TL şirket tarafından tahsil edilmiştir. Bunun yanı sıra dönem sonlarında sözleşmenin gerçeğe uygun değerinden kaynaklanan artışlar ve azalışlar sonucunda 250.000 TL kâr etmiştir. Vade tarihinde futures sözleşmesine konu olan 50.000 Euro, 2.750.000 TL değere sahip olmasına rağmen sözleşme süresince elde edilen 250.000 TL kârın sayesinde 2.500.000 TL karşılığında alınmıştır. A şirketi, B şirketinden daha önce anlaştığı şekilde 50.000 Euro tutarındaki ticari malı kur artışından olumsuz etkilenmeyerek satın alma imkanına sahip olmuştur.

→ **B Şirketi Tarafından Futures İşleminin Muhasebeleştirilmesi:**

İlk Muhasebeleştirme: 01.09.20X5 tarihinde imzalanan futures sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinin sıfır olması nedeniyle muhasebe kaydı yapılmaz. Ancak şirket isteğe bağlı olarak finansal tablo dışı bilgi hesaplarında (nazım hesaplarda) bu işlemi takip edebilir.

- Futures Sözleşme Tutarı: 50.000 Euro x 50 TL = 2.500.000 TL

01/09/20X5			
973 Futures Sözleşmesinden Alacaklar		2.500.000	
974 Futures Sözleşmesinden Borçlar			2.500.000
<i>Futures sözleşmesinin nazım hesaplarda izlenmesi</i>			

İlk muhasebeleştirme sırasında B şirketinin takas kurumuna ödediği başlangıç teminatı ise aşağıdaki şekilde hesaplanır ve kayda alınır. İlgili teminat tutarı, FRS HP'ye göre 119 Türev Araçlar hesabında muhasebeleştirilir (Akdeniz, 2024: 213).

- *Başlangıç Teminat Tutarı: Futures Sözleşme Tutarı x %15*
: 2.500.000 x %15 = 375.000 TL

	01/09/20X5		
119 Türev Araçlar		375.000	
119.02 Futures Sözleşmesi			
102 Bankalar			375.000
<i>Aracı kuruma ödenen başlangıç teminatın kayda alınması</i>			

30.09.20X5 Tarihinde Değerleme: 30.09.20X5 tarihinde futures sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinde meydana gelen artış ya da azalışın kayda alınması gerekir. Futures sözleşmesinde belirlenen 50 TL'lik döviz kurunun değerlendirilme tarihinde 48 TL'ye düştüğü görülmektedir. Bu nedenle futures sözleşmesinin satıcısı olan B şirketi tarafından 50.000 Euro'nun gerçeğe uygun değerinde ortaya çıkan azalışın aşağıdaki şekilde hesaplanması ve muhasebeleştirilmesi yapılır.

- *Gerçeğe Uygun Değer Azalış Kazancı: (50 TL – 48 TL) x 50.000 Euro = 100.000 TL*

	30/09/20X5		
119 Türev Araçlar		100.000	
119.02 Futures Sözleşmesi			
667 Türev Araçlardan Sağlanan Kazançlar			100.000
<i>Futures sözleşmesinin aylık değerlemesi</i>			

Yukarıdaki kayıta görüldüğü üzere gerçeğe uygun değer artışından kaynaklı B şirketinin yatırdığı teminat tutarında 100.000 TL'lik bir artış gerçekleşerek toplam 475.000 TL'ye ulaşmıştır.

31.10.20X5 Tarihinde Değerleme: 31.10.20X5 tarihinde futures sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinde bir artış meydana gelmiştir. Bir önceki değerlendirme tarihi olan 30.09.20X5 tarihinde futures sözleşmesinin gerçeğe uygun değeri 48 TL olarak gerçekleşmiştir. 31.10.20X5 tarihinde ise gerçeğe uygun değer 53 TL'ye yükselmiştir. Bu durumda döviz kurunda 5 TL'lik bir artışın olduğu görülmektedir. Gerçeğe uygun değer artması nedeniyle futures sözleşmesinin satıcısı olan B şirketi 250.000 TL zarar etmiştir. Bu zarar şirketin başlangıç teminatından ve önceki dönemlerde elde ettiği kazançlardan karşılanır.

- *Gerçeğe Uygun Değer Artış Zararı: (48 TL – 53 TL) x 50.000 Euro = - 250.000 TL*

	31/10/20X5		
677 Türev Araçlardan Kaynaklanan Zararlar (-)		250.000	
119 Türev Araçlar			250.000
119.02 Futures Sözleşmesi			
<i>Futures sözleşmesinin aylık değerlemesi</i>			

Ancak sözleşmenin sürdürülebilmesi amacıyla teminat tutarının başlangıç teminatı olan 375.000 TL'nin %75'inin altına düşmemesi gerekir. Bu nedenle başlangıç teminat tutarı ve önceki dönemlerde elde edilen kazançlarla ilgili aşağıdaki hesaplamaların yapılması ve gerekmesi halinde ilave ödemenin yapılması gerekir.

- *Başlangıç Teminat Tutarının %75'i: 375.000 TL x %75 = 281.250 TL*
- *Başlangıç Teminatı ve Önceki Dönem Kazanç Toplamı: 375.000 + 100.000 = 475.000 TL*
- *Teminatı Tutarı ve Kazançtan Kalan Tutar: 475.000 – 250.000 = 225.000 TL*
- *Başlangıç Teminatının Tamamlanması Gereken Tutarı: 281.250 – 225.000 = 56.250 TL*

	31/10/20X5		
119 Türev Araçlar		56.250	
119.02 Futures Sözleşmesi			
102 Bankalar			56.250
<i>Aracı kuruma ödenen başlangıç teminatının tamamlanması</i>			

30.11.20X5 Tarihinde Değerleme: 30.11.20X5 tarihinde futures sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinde meydana gelen azalışın kayda alınması gerekir. Bir önceki ayda yapılan değerlemede futures sözleşmesinin gerçeğe uygun değeri 53 TL olarak gerçekleşmiştir. 30.11.20X5 tarihinde ise gerçeğe uygun değer 52 TL'ye düşmüştür. Bu durumda döviz kurunda 1 TL'lik bir azalışın olduğu görülmektedir. Futures sözleşmesinin satıcısı olan B şirketi tarafından, 50.000 Euro'nun gerçeğe uygun değerinde ortaya çıkan azalışın aşağıdaki şekilde hesaplanması ve muhasebeleştirilmesi yapılır.

- Gerçeğe Uygun Değer Azalış Kazancı: $(53 \text{ TL} - 52 \text{ TL}) \times 50.000 \text{ Euro} = 50.000 \text{ TL}$

30/11/20X5			
119 Türev Araçlar		50.000	
119.02 Futures Sözleşmesi			
667 Türev Araçlardan Sağlanan Kazançlar			50.000
<i>Futures sözleşmesinin aylık değerlemesi</i>			

Yukarıdaki kayıta görüldüğü üzere gerçeğe uygun değer artışından kaynaklı B şirketinin yatırdığı teminat tutarında 50.000 TL'lik bir artış gerçekleşerek toplam 331.250 TL'ye ulaşmıştır.

Vade Sonunda (31.12.20X5 Tarihi) Değerleme: 31.12.20X5 tarihinde futures sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinde bir artış meydana gelmiştir. Bir önceki ay sonunda yapılan değerlemede futures sözleşmesinin gerçeğe uygun değeri 52 TL olarak gerçekleşmiştir. 31.12.20X5 tarihinde ise gerçeğe uygun değer 55 TL'ye yükselmiştir. Bu durumda döviz kurunda 3 TL'lik bir artışın olduğu görülmektedir. Futures sözleşmesinin satıcısı olan A şirketi tarafından, 50.000 Euro'nun gerçeğe uygun değerinde ortaya çıkan artışın aşağıdaki şekilde hesaplanması ve muhasebeleştirilmesi yapılır.

- Gerçeğe Uygun Değer Artış Zararı: $(52 \text{ TL} - 55 \text{ TL}) \times 50.000 \text{ Euro} = - 150.000 \text{ TL}$

31/12/20X5			
677 Türev Araçlardan Kaynaklanan Zararlar (-)		150.000	
119 Türev Araçlar			
119.02 Futures Sözleşmesi			
<i>Futures sözleşmesinin dönem sonu değerlemesi</i>			

Gerçeğe uygun değer artması nedeniyle futures sözleşmesinin satıcısı olan B şirketi 150.000 TL zarar etmiştir. Bu zarar şirketin başlangıç teminatından ve önceki dönemlerde elde ettiği kazançlardan karşılanır. Vade sonu olduğu için sürdürme teminatını tamamlamak için ilave ödeme yapılmasına gerek bulunmamaktadır.

B şirketinin futures sözleşmesinin değerlemesi sonucunda gerçekleşen kâr / zarar durumu:

Tarih	Gerçeğe Uygun Değer	Kâr / Zarar
30.09.20X5	48 TL	100.000 TL - Kâr
31.10.20X5	53 TL	250.000 TL - Zarar
30.11.20X5	52 TL	50.000 TL - Kâr
31.12.20X5	55 TL	150.000 TL - Zarar
Toplam Zarar		250.000 TL - Zarar

31/12/20X5			
102 Bankalar		431.250	
119 Türev Araçlar			
119.02 Futures Sözleşmesi			
<i>Başlangıç teminatının geri alınması</i>			

31/12/20X5			
102 Bankalar		2.500.000	
102.10 TL Hesabı			
119 Türev Araçlar		250.000	
119.02 Futures Sözleşmesi			
102 Bankalar			2.750.000
102.20 Döviz Hesabı			
<i>Futures sözleşmesine konu olan 50.000 Euro'nun satılması</i>			
31/12/20X5			
974 Futures Sözleşmesinden Borçlar		2.500.000	
973 Futures Sözleşmesinden Alacaklar			2.500.000
<i>Futures sözleşmesinin nazım hesaplarda kapatılması</i>			

Örnek Uygulamanın Genel Değerlendirmesi: Futures sözleşmesi ile B şirketi, A şirketine 50.000 Euro satmak için futures sözleşmesi yapmıştır. Futures sözleşmesi ile Euro kuru 50 TL olarak belirlenmiştir. Şirket futures sözleşmesi ile başlangıçta 375.000 TL teminat yatırmış ve süreç içerisinde değer düşüklüğü olduğu dönemlerde (31.10.20X5 tarihli değerlendirme) teminatın başlangıç teminatının %75'ine ulaşmaya kadar ilave ödeme (56.250 TL) yapmıştır. Vade sonu geldiğinde ise başlangıç teminatından kalan 431.250 TL şirket tarafından tahsil edilmiştir. Bunun yanı sıra dönem sonlarında sözleşmenin gerçeğe uygun değerinden kaynaklanan artışlar ve azalışlar sonucunda 250.000 TL zarar etmiştir. Futures sözleşmesine konu olan 50.000 Euro, vade tarihinde 2.750.000 TL değere sahip olmasına rağmen 2.500.000 TL'ye satılmıştır.

5.3. Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi

Opsiyon sözleşmesi, iki taraf arasında yapılan ve alıcı tarafa opsiyon primi ödemek kaydıyla belirli bir vadeye kadar sözleşmede belirlenen tutar üzerinden bir malı, kıymeti veya finansal göstergesi satın alma veya satma hakkı tanıyan, bununla birlikte satıcıya da alıcının sözleşmeden doğan hakkını kullanması durumunda yükümlülük getiren sözleşmedir (Borsa İstanbul, 2017: 12). Alım veya satım opsiyonu olmak üzere iki farklı şekilde gerçekleşen bu sözleşmelerde alıcıya cayma imkânı sağlanırken satıcı ise yükümlülük altına girmektedir (Aygören ve Kurtcebe, 2019: 5). Diğer bir ifadeyle opsiyon sözleşmelerinde alıcı tarafın sözleşmeden kaynaklı hakkını kullanma zorunluluğu olmamasına rağmen satıcı taraf ise alıcının hakkını kullanması durumunda yükümlülüklerini yerine getirmesi gerekmektedir (Özkan, 2025: 206). Bu nedenle alıcı tarafın sözleşmeden cayması durumunda edeceği zarar ödediği opsiyon primi ile sınırlı olurken satıcının zararı ise sınırsız olabilmektedir (Oktar ve Yüksel, 2016: 35). Opsiyonlar; miktar, vade ve kullanım fiyatı açısından standart bir sözleşme olarak borsa opsiyonlarında işlem görürken iki taraf arasında isteğe bağlı büyüklükte, farklı tarihlerde ve para cinsinden sözleşmelerle tezgâhüstü piyasa opsiyonlarında da işlem görmektedirler (Ocakoğlu, 2013: 52).

Örnek Uygulama: A işletmesi, X A.Ş. paylarının fiyatının yükseleceğini düşündüğü için B şirketten 01.10.20X5 tarihinde bir pay alım opsiyonu satın almıştır. Opsiyon sözleşmesi ile 31.12.20X5 tarihinde X A.Ş.'ye ait 1.000 adet payın 50 TL fiyat (kullanım fiyatı) üzerinden alımı gerçekleşecektir. Bu sözleşme kapsamında A şirketi pay başına 4 TL opsiyon primi ödemiştir. X A.Ş.'ye ait paylara ilişkin fiyat değişimleri aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir.

Tarih	Hisse Fiyatı	Opsiyon Değeri
31.10.20X5	50 TL	5 TL
30.11.20X5	55 TL	7 TL
31.12.20X5 (Vade Sonu)	60 TL	10 TL

A şirketi ve B şirketi opsiyon sözleşmesini, gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal araç olarak sınıflandırmıştır. Vade sonunda sözleşmeye konu olan 1.000 adet payın devri gerçekleştirilmiştir. Opsiyon sözleşmesinin alacaklı tarafı olan A şirketi ve borçlu tarafı olan B şirketi tarafından yapılacak muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır.

→ **A Şirketi Tarafından Opsiyon İşleminin Muhasebeleştirilmesi:**

İlk Muhasebeleştirme: 01.10.20X5 tarihinde imzalanan opsiyon sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinin sıfır olması nedeniyle muhasebe kaydı yapılmaz. Ancak şirket isteğe bağlı olarak finansal tablo dışı bilgi hesaplarında (nazım hesaplarda) bu işlemi takip edebilir.

- Opsiyon Sözleşme Tutarı: 1.000 Adet x 50 TL = 50.000 TL

01/10/20X5			
975 Opsiyon Sözleşmesinden Alacaklar		50.000	
976 Opsiyon Sözleşmesinden Borçlar			50.000
<i>Opsiyon sözleşmesinin nazım hesaplarda izlenmesi</i>			

İlk muhasebeleştirme sırasında A şirketinin B şirketine ödediği opsiyon primi aşağıdaki şekilde hesaplanır ve kayda alınır. Opsiyon primi, FRS HP'ye göre 119 Türev Araçlar hesabında muhasebeleştirilir (Aygören ve Kurtcebe, 2019: 9).

- Opsiyon Primi: 1.000 Adet x 4 TL = 4.000 TL

01/10/20X5			
119 Türev Araçlar		4.000	
119.03 Opsiyon Sözleşmesi			
102 Bankalar			4.000
<i>B şirketine ödenen opsiyon priminin kayda alınması</i>			

31.10.20X5 Tarihinde Değerleme: 31.10.20X5 tarihinde opsiyon sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinde meydana gelen artış ya da azalışın kayda alınması gerekir. Opsiyon sözleşmesi imzalandığında 4 TL/Adet olan opsiyon değerinin ilgili tarihte 5 TL'ye yükseldiği görülmektedir. Bu nedenle opsiyon sözleşmesinin alıcısı olan A şirketi tarafından opsiyon sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinde ortaya çıkan artışın aşağıdaki şekilde hesaplanması ve muhasebeleştirilmesi yapılır.

- Opsiyon Sözleşmesi Gerçeğe Uygun Değer Artış Kazancı: (5 TL - 4 TL) x 1.000 Adet = 1.000 TL

31/10/20X5			
119 Türev Araçlar		1.000	
119.03 Opsiyon Sözleşmesi			
667 Türev Araçlardan Sağlanan Kazançlar			1.000
<i>Opsiyon sözleşmesinin aylık değerlemesi</i>			

31.10.20X5 tarihinde yapılan değerlendirme ile opsiyon sözleşmesinin değerinde 1.000 TL'lik artış nedeniyle A şirketi kazanç elde etmiştir. Bu artış ile birlikte opsiyon sözleşmesinin değeri 5.000 TL'ye ulaşmıştır.

30.11.20X5 Tarihinde Değerleme: 30.11.20X5 tarihinde opsiyon sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinde meydana gelen artışın kayda alınması gerekir. Bir önceki ay sonunda yapılan değerlemede opsiyon sözleşmesinin gerçeğe uygun değeri 5 TL olarak gerçekleşmiştir. 30.11.20X5 tarihinde ise gerçeğe uygun değer 7 TL'ye yükselmiştir. Bu durumda, opsiyon sözleşmesinin alıcısı olan A şirketi tarafından, 1.000 adet payın opsiyon değerinde ortaya çıkan artışın aşağıdaki şekilde hesaplanması ve muhasebeleştirilmesi yapılır.

- Opsiyon Sözleşmesi Gerçeğe Uygun Değer Artış Kazancı: (7 TL - 5 TL) x 1.000 Adet = 2.000 TL

30/11/20X5			
119 Türev Araçlar		2.000	
119.03 Opsiyon Sözleşmesi			
667 Türev Araçlardan Sağlanan Kazançlar			2.000
<i>Opsiyon sözleşmesinin aylık değerlemesi</i>			

30.11.20X5 tarihinde yapılan değerlendirme ile opsiyon sözleşmesinin değerinde 2.000 TL'lik artış nedeniyle A şirketi kazanç elde etmiştir. Bu artış ile birlikte opsiyon sözleşmesinin değeri 7.000 TL'ye ulaşmıştır.

Vade Sonunda (31.12.20X5 Tarihi) Değerleme: 31.12.20X5 tarihinde öncelikle opsiyon sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinde meydana gelen artışın kayda alınması gerekir. Bir önceki ay sonunda yapılan değerlemede opsiyon sözleşmesinin gerçeğe uygun değeri 7 TL olarak gerçekleşmiştir. 31.12.20X5 tarihinde ise gerçeğe uygun değer 10 TL'ye yükselmiştir. Bu durumda, A şirketi tarafından 1.000 adet payın opsiyon değerinde ortaya çıkan artışın aşağıdaki şekilde hesaplanması ve muhasebeleştirilmesi yapılır.

- *Opsiyon Sözleşmesi Gerçeğe Uygun Değer Artış Kazancı: (10 TL-7 TL) x 1.000 Adet = 3.000 TL*

31/12/20X5			
119 Türev Araçlar		3.000	
119.03 Opsiyon Sözleşmesi			
667 Türev Araçlardan Sağlanan Kazançlar			3.000
<i>Opsiyon sözleşmesinin dönem sonu değerlemesi</i>			

Opsiyon sözleşmesinin dönem sonu değerlemesi ile birlikte gerçeğe uygun değerinde 3.000 TL daha artış gerçekleşmiştir. Bu artış ile birlikte opsiyon sözleşmesinin değeri 10.000 TL'ye ulaşmıştır. Bu durumda opsiyon sözleşmesinin alıcısı olan A şirketi başlangıçta ödediği opsiyon primi ile alacağı payların gerçeğe uygun değerini dikkate alarak gerekli değerlendirmeyi yapar ve kâr/zarar durumuna göre kararını verir. Şirket çeşitli nedenlerden dolayı opsiyon sözleşmesini kullanmak istemezse opsiyon sözleşmesinde cayma hakkı olduğundan başlangıçta ödediği opsiyon primini zarar yazarak sözleşmeyi sonlandırabilir. Örnek uygulama özelinde değerlendirildiğinde A şirketi, 01.10.20X5 tarihinde imzaladığı opsiyon sözleşmesi gereği X A.Ş.'ye ait payları 50 TL/Adet fiyatından alma hakkına sahiptir. X A.Ş.'nin paylarının sözleşme sonundaki gerçeğe uygun değerinin 60 TL'ye ulaşması nedeniyle sözleşmenin yürürlüğe koyulması A şirketi için faydalı olacaktır. Sözleşmeden doğan hakkın kullanılması ile birlikte A şirketi aşağıdaki muhasebe kaydını yapar.

31/12/20X5			
110 Hisse Senetleri		60.000	
119 Türev Araçlar			10.000
119.03 Opsiyon Sözleşmesi			
102 Bankalar			50.000
<i>Opsiyon sözleşmesinin kullanılması ve payların alınması</i>			

A şirketi sözleşme sona erdiğinde aşağıdaki kayıt ile sözleşmeyi nazım hesaplarda da sonlandırır.

31/12/20X5			
976 Opsiyon Sözleşmesinden Borçlar		50.000	
975 Opsiyon Sözleşmesinden Alacaklar			50.000
<i>Opsiyon sözleşmesinin nazım hesaplarda sonlandırılması</i>			

Örnek Uygulamanın Genel Değerlendirmesi: A şirketi opsiyon sözleşmesi imzaladığı için X A.Ş.'ye ait 1.000 Adet payı 60.000 TL yerine 50.000 TL'ye almıştır. Sözleşme imzalama aşamasında ödediği 4.000 TL opsiyon primi de hesaba katıldığında ödenen toplam tutar 54.000 TL olmuştur. Bu sözleşme ile A şirketi 6.000 TL kazanç elde etmiştir.

→ **B Şirketi Tarafından Opsiyon İşleminin Muhasebeleştirilmesi:**

İlk Muhasebeleştirme: 01.10.20X5 tarihinde imzalanan opsiyon sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinin sıfır olması nedeniyle muhasebe kaydı yapılmaz. Ancak şirket isteğe bağlı olarak finansal tablo dışı bilgi hesaplarında (nazım hesaplarda) bu işlemi takip edebilir.

- *Opsiyon Sözleşme Tutarı: 1.000 Adet x 50 TL = 50.000 TL*

01/10/20X5			
975 Opsiyon Sözleşmesinden Alacaklar		50.000	
976 Opsiyon Sözleşmesinden Borçlar			50.000
<i>Opsiyon sözleşmesinin nazım hesaplarda izlenmesi</i>			

İlk muhasebeleştirme sırasında B şirketi, A şirketi tarafından ödenen opsiyon primini aşağıdaki şekilde hesaplar ve yükümlülük olarak kayda alır.

- *Opsiyon Primi: 1.000 Adet x 4 TL = 4.000 TL*

01/10/20X5			
102 Bankalar		4.000	
309 Türev Araçlardan Borçlar			4.000
309.03 Opsiyon Sözleşmesi			
<i>A şirketinden alınan opsiyon priminin kayda alınması</i>			

31.10.20X5 Tarihinde Değerleme: 31.10.20X5 tarihinde opsiyon sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinde meydana gelen artış ya da azalışın kayda alınması gerekir. Opsiyon sözleşmesi imzalandığında 4 TL/Adet olan opsiyon değerinin ilgili tarihte 5 TL'ye yükseldiği görülmektedir. Bu nedenle opsiyon sözleşmesinin satıcısı olan B şirketi tarafından opsiyon sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinin yükselmesi nedeniyle artan yükümlülüğün aşağıdaki şekilde hesaplanması ve muhasebeleştirilmesi yapılır.

- *Opsiyon Sözleşmesi Gerçeğe Uygun Değer Artış Zararı:(4 TL-5 TL) x 1.000 Adet = -1.000 TL*

31/10/20X5			
677 Türev Araçlardan Kaynaklanan Zararlar (-)		1.000	
309 Türev Araçlardan Borçlar			1.000
309.03 Opsiyon Sözleşmesi			
<i>Opsiyon sözleşmesinin aylık değerlemesi</i>			

31.10.20X5 tarihinde yapılan değerleme ile opsiyon sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinde 1.000 TL'lik artış nedeniyle B şirketinin yükümlülüğü artmıştır. Bu artış ile birlikte şirketin opsiyon sözleşmesinden kaynaklı yükümlülüğü 5.000 TL'ye ulaşmıştır.

30.11.20X5 Tarihinde Değerleme: 30.11.20X5 tarihinde opsiyon sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinin yükselmesi nedeniyle artan yükümlülük tutarının hesaplanması ve kayda alınması gerekir. Bir önceki ay sonunda yapılan değerlemede opsiyon sözleşmesinin gerçeğe uygun değeri 5 TL olarak gerçekleşmiştir. 30.11.20X5 tarihinde ise gerçeğe uygun değer 7 TL'ye yükselmiştir. Bu durumda, opsiyon sözleşmesinin satıcısı olan B şirketi tarafından, 1.000 adet payın opsiyon değerinin yükselmesi nedeniyle artan yükümlülük tutarının aşağıdaki şekilde hesaplanması ve muhasebeleştirilmesi yapılır.

- *Opsiyon Sözleşmesi Gerçeğe Uygun Değer Artış Zararı:(5 TL-7 TL) x 1.000 Adet = -2.000 TL*

30/11/20X5			
677 Türev Araçlardan Kaynaklanan Zararlar (-)		2.000	
309 Türev Araçlardan Borçlar			2.000
309.03 Opsiyon Sözleşmesi			
<i>Opsiyon sözleşmesinin aylık değerlemesi</i>			

30.11.20X5 tarihinde yapılan değerleme ile opsiyon sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinde 2.000 TL'lik artış nedeniyle B şirketinin yükümlülüğü artmıştır. Bu artış ile birlikte şirketin opsiyon sözleşmesinden kaynaklı yükümlülüğü 7.000 TL'ye ulaşmıştır.

Vade Sonunda (31.12.20X5 Tarihi) Değerleme: 31.12.20X5 tarihinde öncelikle opsiyon sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinin yükselmesi nedeniyle artan yükümlülük tutarının hesaplanması ve kayda alınması gerekir. Bir önceki ay sonunda yapılan değerlemede opsiyon sözleşmesinin gerçeğe uygun değeri 7 TL olarak gerçekleşmiştir. 31.12.20X5 tarihinde ise gerçeğe uygun değer 10 TL'ye yükselmiştir. Bu durumda, B şirketi tarafından 1.000 adet payın opsiyon değerinin yükselmesi nedeniyle artan yükümlülük tutarının aşağıdaki şekilde hesaplanması ve muhasebeleştirilmesi yapılır.

<i>Opsiyon Sözleşmesi Gerçeğe Uygun Değer Artış Zararı:(10 TL-7 TL) x 1.000 Adet = -3.000 TL</i>
--

31/12/20X5		
677 Türev Araçlardan Kaynaklanan Zararlar (-)	3.000	
309 Türev Araçlardan Borçlar		3.000
309.03 Opsiyon Sözleşmesi		
<i>Opsiyon sözleşmesinin dönem sonu değerlemesi</i>		

Opsiyon sözleşmesinin dönem sonu değerlemesi ile birlikte gerçeğe uygun değerinde 3.000 TL daha artış gerçekleşmiştir. Bu artış ile birlikte opsiyon sözleşmesinin değeri ve B şirketinin yükümlülük tutarı 10.000 TL'ye ulaşmıştır. Opsiyon sözleşmesinin alıcısı olan A şirketinin sözleşmeden doğan hakkını kullanması durumunda B şirketinin sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmesi gerekir. Sözleşme kapsamında B şirketi, 01.10.20X5 tarihinde imzaladığı opsiyon sözleşmesi gereği X A.Ş.'ye ait payları 50 TL/Adet fiyatından satma yükümlülüğü bulunmaktadır.

31/12/20X5		
102 Bankalar	50.000	
309 Türev Araçlardan Borçlar	10.000	
309.03 Opsiyon Sözleşmesi		
110 Hisse Senetleri		60.000
<i>Opsiyon sözleşmesinden kaynaklı yükümlülüğün yerine getirilmesi ve payların satılması</i>		

B şirketi sözleşme sona erdiğinde aşağıdaki kayıt ile sözleşmeyi nazım hesaplarda da sonlandırır.

31/12/20X5		
976 Opsiyon Sözleşmesinden Borçlar	50.000	
975 Opsiyon Sözleşmesinden Alacaklar		50.000
<i>Opsiyon sözleşmesinin nazım hesaplarda sonlandırılması</i>		

Örnek Uygulamanın Genel Değerlendirmesi: B şirketi opsiyon sözleşmesi imzaladığı için X A.Ş.'ye ait 1.000 adet payı 60.000 TL yerine 50.000 TL'ye satmak zorunda kalmıştır. Sözleşme imzalama aşamasında aldığı 4.000 TL opsiyon primi de hesaba katıldığında pay devri için tahsil ettiği toplam tutar 54.000 TL olmuştur. Bu sözleşme ile B şirketi 6.000 TL zarar etmiştir. A şirketinin, sözleşmeden doğan hakkını kullanmaması durumunda B şirketinin opsiyon priminden kaynaklı yükümlülüğünü kâra aktarması gerekirdi.

5.4. Swap Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi

İşletmeler tarafından sıklıkla kullanılan ve en popüler türev finansal araç olarak değerlendirilen swap sözleşmeleri, genellikle bankaların iki tarafı bir araya getirdiği ve her iki tarafın da birbirine ödeme yapmayı taahhüt ettiği sözleşmelerdir (Kieso vd., 2020). Swap sözleşmelerinde bir taraf, diğer tarafın yükümlülüğünü yerine getirmeme riskini üstlenmektedir (Brigham & Ehrhardt, 2017: 51). Bu sözleşmelerin en yaygın türleri faiz ve döviz swapı olup işletmelere düşük maliyetli finansman avantajı sağlamanın yanı sıra yüksek getirili varlıkların elde edilmesi, faiz ve döviz riskine karşı korunma gibi avantajlar sağlamaktadır (Özkan, 2025: 206). Swap sözleşmeleri, borçlanma ya da yatırım yöntemi olarak değil işletmelerin hali hazırda borçlarının veya yatırımlarının nakit akımlarını değiştirmek amacıyla kullanılmaktadır (Aygören ve Kurtcebe, 2019: 6). Swap sözleşmeleri genelde tezgâhüstü piyasalarda işlem görmesine rağmen son yıllarda organize piyasalarda da işlem görmektedir (Borsa İstanbul, 2017: 11).

Örnek Uygulama: A işletmesi ile B işletmesi, faiz risklerini kontrol etmek amacıyla X bankası aracılığıyla 1.000.000 TL nominal tutarlı bir faiz swap sözleşmesi imzalamıştır. 01.01.20X5 tarihinde imzalanan sözleşmeye göre A işletmesi sabit %10 faiz üzerinden ödeme yapmayı kabul ederken değişken faiz oranları üzerinden faiz tahsil etmeyi kabul etmiştir. B işletmesi ise sabit faiz üzerinden faiz tahsil etmeyi kabul ederken değişken faiz oranlarına göre faiz ödemesi yapmayı kabul etmiştir. Sözleşme süresi 1 yıl olup faiz ödemeleri 6 ayda bir X bankası aracılığıyla netleştirme yoluyla gerçekleştirilecektir. Sözleşme ile belirlenen sabit faiz oranı ise %10'dur. X bankası, taraflar arasındaki işlemlerin sistematik ve güvenli bir şekilde yürütülmesi amacıyla aracı rol üstlenmiştir. Sözleşme süresince gerçekleşen değişken faiz oranları ise aşağıdaki şekildedir.

30.06.20X5	31.12.20X5
%9	%12

Taraflar söz konusu swap sözleşmesini, gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal araç olarak sınıflandırmıştır. Sözleşmenin taraflarından A işletmesi ile B işletmesi tarafından yapılacak muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır.

→ **A İşletmesi Tarafından Faiz Swap İşleminin Muhasebeleştirilmesi:**

İlk Muhasebeleştirme: 01.01.20X5 tarihinde imzalanan faiz swap sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinin sıfır olması nedeniyle muhasebe kaydı yapılmaz. Ancak işletme isteğe bağlı olarak finansal tablo dışı bilgi hesaplarında (nazım hesaplarda) bu işlemi takip edebilir.

- Swap Sözleşme Tutarı: 1.000.000 TL

01/01/20X5		
977 Swap Sözleşmesinden Alacaklar	1.000.000	
978 Swap Sözleşmesinden Borçlar		1.000.000
<i>Swap sözleşmesinin nazım hesaplarda izlenmesi</i>		

İlk muhasebeleştirme sırasında A işletmesi tarafından bir ödeme yapılmadığı gibi herhangi bir tahsilat da yapılmamıştır. Aynı zamanda faiz oranları da henüz bir değişkenlik göstermediği için sözleşme imzalama aşamasında yapılması gereken başka bir muhasebe kaydı bulunmamaktadır.

30.06.20X5 Tarihinde Değerleme: 6 aylık faiz ödemeleri üzerinden yapılan swap sözleşmesi ile 30.06.20X5 tarihinde değerlendirilmesi gerekir. İlgili değerlendirme tarihinde faiz oranı değiştiği için faiz hesaplamalarının yapılması ve işletmenin lehine ya da aleyhine olması durumuna göre muhasebeleştirilmesi gerekir. Sözleşme kapsamında sabit faiz oranı %10 olarak belirlendiği ve A işletmesi sabit faiz oranı üzerinden ödeme yapmayı kabul ettiği için değerlendirme tarihindeki faiz oranının %10'un altında olması durumunda ödeme yapması, %10'un üzerinde olması durumunda ise ödeme alması gerekmektedir. Örnek uygulama özelinde değerlendirildiğinde, 30.06.20X5 tarihinde faiz oranının %9 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu durumda A işletmesi için zarar söz konusu olup gerçekleşen zararın aşağıdaki şekilde hesaplanması ve muhasebeleştirilmesi gerekir.

- Swap Sözleşme Tutarı: 1.000.000 TL
- Sabit Faiz Oranı ile 6 Aylık Faiz Tutarı: $1.000.000 \text{ TL} \times \%10 \times \frac{1}{2} = 50.000 \text{ TL}$
- Değerleme Tarihindeki Faiz Oranı ile 6 Aylık Faiz Tutarı: $1.000.000 \text{ TL} \times \%9 \times \frac{1}{2} = 45.000 \text{ TL}$
- A İşletmesinin Faiz Yükümlülük Tutarı: $45.000 \text{ TL} - 50.000 \text{ TL} = - 5.000 \text{ TL}$

30/06/20X5		
677 Türev Araçlardan Kaynaklanan Zararlar (-)	5.000	
309 Türev Araçlardan Borçlar		5.000
309.04 Swap Sözleşmeleri		
<i>Faiz oranının düşmesi nedeniyle doğan yükümlülüğün kaydedilmesi</i>		

30/06/20X5		
309 Türev Araçlardan Borçlar	5.000	
309.04 Swap Sözleşmeleri		
102 Bankalar		5.000
<i>Faiz yükümlülüğünün yerine getirilmesi</i>		

A işletmesinin sabit faiz oranı (%10) üzerinden ödeme yükümlülüğü bulunduğu için değerlendirme günündeki faiz oranına (%9) göre daha fazla bir ödeme yapması gerekmektedir. 30.06.20X5 tarihinde yapılan değerlemede, işletmenin 5.000 TL'lik (50.000 TL – 45.000 TL) fazladan faiz yükümlülüğü ortaya çıkmıştır. Yukarıda yer alan ilk kayıt ile bu yükümlülük muhasebeleştirilirken ikinci kayıt ile de faiz ödeme işlemi muhasebeleştirilmiştir.

Vade Sonunda (31.12.20X5 Tarihi) Değerleme: 31.12.20X5 tarihli vade sonundaki faiz oranı %12 olarak gerçekleşmiştir. Sözleşmede belirlenen ve A işletmesinin ödemeyi taahhüt ettiği sabit faiz oranı ise %10 olarak belirlenmiştir. Bu durumda vade sonundaki faiz oranının sözleşme ile belirlenen sabit faiz oranından yüksek olması nedeniyle A işletmesine faiz ödemesi gerçekleşir. İşletme tarafından elde edilen kazançla ilişkin hesaplama ve muhasebe kayıtları aşağıdaki şekilde yapılır.

- Swap Sözleşme Tutarı: 1.000.000 TL
- Sabit Faiz Oranı ile 6 Aylık Faiz Tutarı: $1.000.000 \text{ TL} \times \%10 \times \frac{1}{2} = 50.000 \text{ TL}$
- Değerleme Tarihindeki Faiz Oranı ile 6 Aylık Faiz Tutarı: $1.000.000 \times \%12 \times \frac{1}{2} = 60.000 \text{ TL}$
- A İşletmesinin Faiz Kazanç Tutarı: $60.000 \text{ TL} - 50.000 \text{ TL} = 10.000 \text{ TL}$

31/12/20X5			
119 Türev Araçlar		10.000	
119.04 Swap Sözleşmeleri			
667 Türev Araçlardan Sağlanan Kazançlar			10.000
<i>Faiz oranının artması nedeniyle elde edilen kazancın kaydedilmesi</i>			
31/12/20X5			
102 Bankalar		10.000	
119 Türev Araçlar			
119.04 Swap Sözleşmeleri			10.000
<i>Faiz kazancının tahsil edilmesi</i>			

31.12.20X5 tarihli vade sonunda yapılan değerlemede faiz oranının sabit faiz oranından yüksek olması nedeniyle A işletmesi 10.000 TL'lik bir faiz kazancı elde etmiştir. Yukarıda yer alan ilk kayıt ile elde edilen faiz kazancı muhasebeleştirilirken ikinci kayıt ile de faiz kazancının tahsil edilmesine ilişkin işlem muhasebeleştirilmiştir.

A işletmesi, swap sözleşmesinin sona ermesi nedeniyle aşağıdaki kayıt ile sözleşmeyi nazım hesaplarda sonlandırır.

31/12/20X5			
978 Swap Sözleşmesinden Borçlar		1.000.000	
977 Swap Sözleşmesinden Alacaklar			1.000.000
<i>Swap sözleşmesinin nazım hesaplarda sonlandırılması</i>			

Örnek Uygulamanın Genel Değerlendirmesi: A işletmesi, faiz riskini kontrol etmek amacıyla B işletmesi ile X bankası aracılığında bir swap sözleşmesi imzalamıştır. Bu sözleşme ile sabit faiz oranlarına göre 6 ayda bir faiz ödemesi yapmayı ya da tahsil etmeyi kabul etmiştir. İlk değerlendirme tarihi olan 30.06.20X5 tarihindeki faiz oranı (%9) sözleşmede belirlenen sabit faiz oranının (%10) altında gerçekleşmiş ve A işletmesinin 5.000 TL faiz ödemesi ile sonuçlanmıştır. Vade sonu olan ikinci 6 aylık değerlendirme tarihinde ise faiz oranı %12 olarak gerçekleştiği için A işletmesinin 10.000 TL faiz kazancı olmuştur. Her iki değerlendirme tarihinde elde edilen kazanç ve kayıplar birlikte değerlendirildiğinde A işletmesinin swap sözleşmesinden 5.000 TL kazanç elde ettiği görülmektedir.

➔ **B İşletmesi Tarafından Faiz Swap İşleminin Muhasebeleştirilmesi:**

İlk Muhasebeleştirme: 01.01.20X5 tarihinde imzalanan faiz swap sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinin sıfır olması nedeniyle muhasebe kaydı yapılmaz. Ancak işletme isteğe bağlı olarak finansal tablo dışı bilgi hesaplarında (nazım hesaplarda) bu işlemi takip edebilir.

- Swap Sözleşme Tutarı: 1.000.000 TL

01/01/20X5			
977 Swap Sözleşmesinden Alacaklar		1.000.000	
978 Swap Sözleşmesinden Borçlar			1.000.000
<i>Swap sözleşmesinin nazım hesaplarda izlenmesi</i>			

İlk muhasebeleştirme sırasında B işletmesi tarafından bir ödeme yapılmadığı gibi herhangi bir tahsilat da yapılmamıştır. Aynı zamanda faiz oranları da henüz bir değişkenlik göstermediği için sözleşme imzalama aşamasında yapılması gereken başka bir muhasebe kaydı bulunmamaktadır.

30.06.20X5 Tarihinde Değerleme: 6 aylık faiz ödemeleri üzerinden yapılan swap sözleşmesi ile 30.06.20X5 tarihinde değerlendirilmesi gerekir. İlgili değerlendirme tarihinde faiz oranı değiştiği için faiz hesaplamalarının yapılması ve işletmenin lehine ya da aleyhine olması durumuna göre muhasebeleştirilmesi gerekir. Sözleşme kapsamında sabit faiz oranını %10 olarak belirlenmesi ve B işletmesinin de değişken faiz oranları üzerinden ödeme yapmayı veya tahsilat yapmayı kabul etmesi nedeniyle değerlendirme tarihlerindeki faiz oranları üzerinden hesaplamalar yapılması gerekir. Değerleme tarihindeki faiz oranının sözleşmede belirlenen sabit faiz oranı olan %10'un altında olması durumunda B işletmesinin faiz kazancı, üzerinde olması durumunda ise faiz zararı olacaktır. Örnek uygulama özelinde değerlendirildiğinde, 30.06.20X5 tarihinde faiz oranının %9 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu durumda B işletmesi için kazanç söz konusu olup gerçekleşen kazancın aşağıdaki şekilde hesaplanması ve muhasebeleştirilmesi gerekir.

- Swap Sözleşme Tutarı: 1.000.000 TL
- Sabit Faiz Oranı ile 6 Aylık Faiz Tutarı: $1.000.000 \text{ TL} \times \%10 \times \frac{1}{2} = 50.000 \text{ TL}$
- Değerleme Tarihindeki Faiz Oranı ile 6 Aylık Faiz Tutarı: $1.000.000 \text{ TL} \times \%9 \times \frac{1}{2} = 45.000 \text{ TL}$
- B İşletmesinin Faiz Kazanç Tutarı: $50.000 \text{ TL} - 45.000 \text{ TL} = 5.000 \text{ TL}$

	30/06/20X5		
119 Türev Araçlar		5.000	
119.04 Swap Sözleşmeleri			
667 Türev Araçlardan Sağlanan Kazançlar			5.000
<i>Faiz oranının düşmesi nedeniyle elde edilen kazancın kaydedilmesi</i>			
	30/06/20X5		
102 Bankalar		5.000	
119 Türev Araçlar			
119.04 Swap Sözleşmeleri			5.000
<i>Faiz kazancının tahsil edilmesi</i>			

B işletmesi, değerlendirme tarihlerindeki değişken faiz oranları üzerinden ödeme yapmayı kabul ettiği için ve değerlendirme tarihindeki faiz oranının sözleşmede belirlenen sabit faiz oranından düşük olması nedeniyle 5.000 TL'lik bir faiz kazancı elde etmiştir. Yukarıda yer alan ilk kayıt ile bu kazanç muhasebeleştirilirken ikinci kayıt ile de faiz tutarının tahsil işlemi muhasebeleştirilmiştir.

Vade Sonunda (31.12.20X5 Tarihi) Değerleme: 31.12.20X5 tarihli vade sonundaki faiz oranı %12 olarak gerçekleşmiştir. B işletmesinin ödemeyi taahhüt ettiği değişken faiz oranı (%12) sabit faiz oranının (%10) üzerinde olduğu için bir zarar söz konusudur. Bu durumda vade sonundaki faiz oranının sözleşme ile belirlenen sabit faiz oranından yüksek olması nedeniyle B işletmesinin faiz yükümlülüğü ortaya çıkar. İşletme tarafından ödenecek faiz tutarına ilişkin hesaplama ve muhasebe kayıtları aşağıdaki şekilde yapılır.

- Swap Sözleşme Tutarı: 1.000.000 TL
- Sabit Faiz Oranı ile 6 Aylık Faiz Tutarı: $1.000.000 \text{ TL} \times \%10 \times \frac{1}{2} = 50.000 \text{ TL}$
- Değerleme Tarihindeki Faiz Oranı ile 6 Aylık Faiz Tutarı: $1.000.000 \text{ TL} \times \%12 \times \frac{1}{2} = 60.000 \text{ TL}$
- B İşletmesinin Faiz Yükümlülük Tutarı: $50.000 \text{ TL} - 60.000 \text{ TL} = - 10.000 \text{ TL}$

	31/12/20X5		
677 Türev Araçlardan Kaynaklanan Zararlar (-)		10.000	
309 Türev Araçlardan Borçlar			
309.04 Swap Sözleşmeleri			10.000
<i>Faiz oranının artması nedeniyle doğan yükümlülüğün kaydedilmesi</i>			

31/12/20X5			
309 Türev Araçlardan Borçlar		10.000	
309.04 Swap Sözleşmeleri			
102 Bankalar			10.000
<i>Faiz yükümlülüğünün yerine getirilmesi</i>			

31.12.20X5 tarihli vade sonunda yapılan değerlemede faiz oranının sabit faiz oranından yüksek olması nedeniyle B işletmesinin 10.000 TL'lik bir faiz yükümlülüğü ortaya çıkmıştır. Yukarıda yer alan ilk kayıt ile faiz yükümlülüğü muhasebeleştirilirken ikinci kayıt ile de faiz yükümlülüğünün yerine getirilmesi işlemi muhasebeleştirilmiştir.

B işletmesi, swap sözleşmesinin sona ermesi nedeniyle aşağıdaki kayıt ile sözleşmeyi nazım hesaplarda sonlandırır.

31/12/20X5			
978 Swap Sözleşmesinden Borçlar		1.000.000	
977 Swap Sözleşmesinden Alacaklar			1.000.000
<i>Swap sözleşmesinin nazım hesaplarda sonlandırılması</i>			

Örnek Uygulamanın Genel Değerlendirmesi: B işletmesi, faiz riskini kontrol etmek amacıyla A işletmesi ile X bankası aracılığında bir swap sözleşmesi imzalamıştır. Bu sözleşme ile değişen faiz oranlarına göre 6 ayda bir faiz ödemesi yapmayı ya da tahsil etmeyi kabul etmiştir. İlk değerlendirme tarihi olan 30.06.20X5 tarihindeki faiz oranı (%9) sözleşmede belirlenen sabit faiz oranının (%10) altında gerçekleşmiş ve B işletmesinin 5.000 TL faiz kazancı ile sonuçlanmıştır. Vade sonu olan ikinci 6 aylık değerlendirme tarihinde ise faiz oranı %12 olarak gerçekleştiği için B işletmesinin 10.000 TL faiz yükümlülüğü oluşmuştur. Her iki değerlendirme tarihinde elde edilen kazanç ve kayıplar birlikte değerlendirildiğinde B işletmesinin swap sözleşmesinden 5.000 TL zarar ettiği görülmektedir.

6. Sonuç ve Değerlendirme

Küreselleşme kaynaklı sermaye hareketlerinin artması ve finansal araçların çeşitlenmesiyle birlikte işletmelerin maruz kaldığı riskler de önemli düzeyde artmıştır. Döviz kuru, faiz oranı ve emtia fiyatlarında meydana gelen dalgalanmalar işletmelerin finansal performansını doğrudan etkilemektedir. Bu risklerin yönetilmesinde kullanılan en önemli enstrümanlar ise türev finansal araçlardır. Türev finansal araçlar özellikle finansal risklerin yönetilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. İşletmeler bu araçlar sayesinde hem finansal piyasalarda ortaya çıkabilecek olumsuz fiyat hareketlerinden korunurken hem de gelecekteki nakit akışlarını daha öngörülebilir hale getirebilmektedir. Bununla birlikte türev finansal araçların karmaşık yapısının yanı sıra yüksek risk içermesi, bu araçların kayda alınması, finansal tablolarda sunumu, değerlendirme ölçüsünün seçimi, elde edilen kâr veya zararların raporlanması gibi konularda sorunlar yaşanmasına neden olmuştur. Bu önemden hareketle hazırlanan bu çalışmada, türev finansal araçlar kapsamında forward, futures, opsiyon ve swap sözleşmelerinin işleyişi ve muhasebeleştirilmesi örnek uygulamalar üzerinden incelenmiştir. Elde edilen bulgular, türev araçların işletmeler açısından hem risk yönetimi hem de finansal performansın şekillendirilmesi bakımından önemli bir işlev üstlendiğini göstermektedir.

Çalışmada ele alınan örnek uygulamalar çerçevesinde, türev araçların muhasebeleştirilmesinde TFRS 9 Finansal Araçlar Standardının belirleyici olduğu ve özellikle gerçeğe uygun değer yaklaşımının temel ilke olarak benimsendiği görülmüştür. Türev finansal araçlarla ilgili başlangıçta finansal durum tablosunu etkileyen bir kayıt yapılmazken işletmeler tarafından isteğe bağlı olarak nazım hesaplarda izlenebilmektedir. Buna karşılık türev aracın futures sözleşmesi olması halinde sözleşme imzalamaya aşamasında verilen başlangıç teminatı türev araç olarak kayda alınmaktadır. Aynı şekilde opsiyon sözleşmelerinde de başlangıçta verilen opsiyon primi türev araç olarak muhasebeleştirilmektedir.

Türev finansal araçların dönem sonu değerlemeleri ise gerçeğe uygun değer değişimleri üzerinde yapılmaktadır. Buna göre türev finansal araçların gerçeğe uygun değerlerinde meydana gelen artış ve azalışlar sözleşmenin bir tarafı için türev finansal araç şeklinde kayda alınırken diğer tarafı için de türev finansal yükümlülük olarak kayda alınmaktadır. Türev finansal araçların dönem sonu değerlemesinde gerçeğe uygun değerinde ortaya çıkan artış ve azalışlar kâr veya zarar tablosuna aktarılırken finansal durum tablosunda ise

varlık ya da yükümlülük olarak kaydedilmektedir. Bu kapsamda türev finansal araca ilişkin değerlendirme farkları, “667 Türev Araçlardan Sağlanan Kazançlar” ya da “677 Türev Araçlardan Kaynaklanan Zararlar (-)” hesaplarında muhasebeleştirilmektedir. Türev finansal araçların değerlemesinden kaynaklı artış ya da azalışlar, bir tarafın kazancı olurken diğer tarafın ise zararı olmakta ve bu durum finansal tablolarda karşılıklı olarak muhasebeleştirilmektedir.

Bu çalışma; forward, futures, opsiyon ve swap sözleşmelerinin tamamını ele alması, her bir türev araç için sözleşmenin iki tarafı açısından da muhasebeleştirme süreçlerini göstermesi ve muhasebe kayıtlarında FRS HP’de yer alan hesapları kullanması bakımından literatürdeki diğer çalışmalardan farklılaşmaktadır. Ayrıca mevcut çalışmaların önemli bir kısmı riskten korunma muhasebesi uygulamalarına odaklanırken bu çalışmada türev araçların gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal araç olarak sınıflandırıldığı durumlar ele alınmış ve uygulama örnekleri bu çerçevede geliştirilmiştir. Bu yönüyle çalışma, TFRS 9’un temel yaklaşımını doğrudan ortaya koyması bakımından literatürdeki çalışmaları tamamlayıcı niteliktedir.

Sonuç olarak türev finansal araçların muhasebeleştirme kriterleri, finansal tabloların gerçeğe uygun bir şekilde hazırlanması açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu doğrultuda TFRS 9 Finansal Araçlar Standardında yer alan hükümlerin uygulamada tutarlı ve eksiksiz bir şekilde hayata geçirilmesi ile finansal tabloların güvenilirliğine ve finansal raporlama kalitesine önemli katkı sağlanacaktır. Gelecek çalışmalarda türev finansal araçların farklı türleri hem TFRS 9 Finansal Araçlar standardına göre hem de diğer finansal raporlama çerçevelerinde yer alan hükümlere göre değerlendirilebilir. Ayrıca şirketlerin türev ürün sözleşmeleri ele alınarak gerçek şirket verileri üzerinden değerlendirme ve muhasebeleştirme süreçleri incelenebilir. Bunların yanı sıra sonraki çalışmalarda gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan türev araçlarla riskten korunma muhasebesinin uygulandığı türev araçların finansal tablolar üzerindeki etkileri karşılaştırmalı bir şekilde analiz edilebilir.

Kaynakça

- Ahmed, A., Kilic, E., & Lobo, G. (2006). Does recognition versus disclosure matter? Evidence from value-relevance of banks’ recognized and disclosed derivative financial instruments. *The Accounting Review*, 81 (3), 567-588. <https://doi.org/10.2308/accr.2006.81.3.567>
- Akdeniz, F. (2024). TFRS 9 finansal araçlar standardı hükümleri çerçevesinde futures sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 209-219.
- Aktar, A. (2022). Swap işlemlerinin TMS, BOBİ FRS ve VUK kapsamında muhasebeleştirilmesi ve vergilendirilmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(1), 342-354.
- Allayannis, G., & Weston, J. (2001). The use of foreign currency derivatives and firm market value. *The Review of Financial Studies*, 14 (1), 243-276. <https://doi.org/10.1093/rfs/14.1.243>
- Ambarchian, V.S. (2019). Fair value hedges with swaps: Accounting practice under IFRS. *Economics, Management and Administration*, 90(4), 133-140. [https://doi.org/10.26642/ema-2019-4\(90\)-133-140](https://doi.org/10.26642/ema-2019-4(90)-133-140)
- Aygören, H., & Kurtcebe, E. (2019). Türev Finansal Araçların Muhasebe Standartlarına Göre Muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 84, 1-16. <https://doi.org/10.25095/mufad.625644>
- Barth, M., Landsman, W., & Wahlen, J. (1995). Fair value accounting: Effects on banks’ earnings volatility. *The Accounting Review*.
- Bayri, E. (2023). Türev Ürünlerin Banka Kârlılığı Üzerine Etkisi: Türk Bankacılık Sektörü Uygulaması. *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 11-41. <https://doi.org/10.56574/nohusosbil.1255034>
- Borsa İstanbul (2017). Sorularla Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası. [Online] <https://www.borsaistanbul.com/files/viop-hakkinda-sikca-sorulan-sorular.pdf> [Erişim Tarihi: 13.04.2026].
- Brigham, E., & Ehrhardt, M. (2017). *Financial Management: Theory and Practice*. Cengage Learning.

- Čiperová, L. (2024). The Impact of Hedge Accounting on a Firm Market Value. *European Financial and Accounting Journal*, 19(1), 21-37. doi: 10.18267/j.efaj.284
- Çakır, H. M., & Sabuncu, B. (2016). Riskten Korunma Amaçlı Türev Araçların Türkiye Muhasebe Standartları Kapsamında Muhasebeleştirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25, 121-137. <https://izlik.org/JA55KJ67XN>
- Çil Koçyiğit, S., Çına Bal, E., & Bal, H. (2009). İMKB’de İşlem Gören Şirketlerde Türev Ürünlerin Risk Yönetimi Amacıyla Kullanılma Düzeyleri. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 28, 109-130. <https://izlik.org/JA49ZE82CZ>
- Demir, V. (2009). *TFRS/UFRS Kapsamında Finansal Araçlar: Sunum, Muhasebeleştirme ve Ölçme Açıklamalar*, 1. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Dunal, P., Andrzejewski, M., & Ożga, P. (2019). True and fair view of derivative instruments in hedge accounting model under IFRS 9. *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Oeconomica*, 339(6), 185-201. <https://doi.org/10.18778/0208-6018.339.11>
- Guay, W., & Kothari, S. P. (2003). How much do firms hedge with derivatives?, *Journal of Financial Economics*, 70(3), 423-461. [https://doi.org/10.1016/S0304-405X\(03\)00179-X](https://doi.org/10.1016/S0304-405X(03)00179-X)
- Hull, J. C. (2012). *Options, futures, and other derivatives* (8th ed.). Pearson.
- IFRS. (2018). IFRS 9 Financial Instruments. [Online] <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ifrs-9-financial-instruments/> [Erişim Tarihi: 17.03.2026].
- İpek, A. (2020). Riskten Korunma Muhasebesi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği Üzerine Bir Vaka Çalışması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 88, 75-96. <https://doi.org/10.25095/mufad.755712>
- Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu Başkanlığı (KGK). TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum Standardı. [Online] <https://www.kgk.gov.tr> [Erişim Tarihi: 13.03.2026].
- Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu Başkanlığı (KGK). TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar Standardı. [Online] <https://www.kgk.gov.tr> [Erişim Tarihi: 17.03.2026].
- Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu Başkanlığı (KGK). TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı. [Online] <https://www.kgk.gov.tr> [Erişim Tarihi: 17.03.2026].
- KGK. (2019). TFRS 9 Finansal Araçlar’ın Yayımlanması Kurul Kararı. [Online] <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/01/20190115M1-90.pdf> [Erişim Tarihi: 17.03.2026].
- Kırlioğlu, H., & Altınkaynak, F. (2016). Forward Sözleşmelerin Günümüz Piyasalarında Yeri ve Muhasebeleştirilmesi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12(12), 604-614. <https://izlik.org/JA94AK75TF>
- Kieso, D.E., Weygandt, J.J., & Warfield, T.D. (2020). *Intermediate Accounting: IFRS Edition (4th Edition)*. Wiley
- Köksal, M. O., & Akdoğan, N. (2017). Bankacılıkta Yeni Nesil Finansal Ürünlerin Muhasebeleştirilmesine İlişkin Uygulama Önerisi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 19(2), 439-455. <https://izlik.org/JA36AW27YL>
- Lins, K.V., Servaes, H., & Tamayo, A. (2011). Does Fair Value Reporting Affect Risk Management? International Survey Evidence. *Financial Management, Forthcoming*, <https://ssrn.com/abstract=1859425>
- Ocakoğlu, O. (2013). Türev ürünlerin muhasebeleştirilmesi. *Mali Çözüm*, 23(120), 49-64.
- Oktar, S., & Yüksel, S. (2016). Bankaların Türev Ürün Kullanımını Etkileyen Faktörler: Mars Yöntemi ile Bir İnceleme. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 620, 31-46. <https://izlik.org/JA38GY34RG>
- Örten, R. ve Örten, İ. (2001). *Türev Finansal Araçlar ve Muhasebe Uygulamaları*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Özkan, Ö. (2025). Bilanço Dışı Kalemlerin Bankaların Firma Değerine Etkisi: Türk Mevduat Bankaları Üzerine Bir Uygulama. *Journal of Emerging Economies and Policy*, 10(1), 202-214.
- Paksoy, Ö. B. (2022). TFRS 9 Kapsamında Faiz Oranı Swap Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi, Değerlemesi ve Raporlaması. *Alanya Akademik Bakış*, 6(1), 1629-1651.
- Turan, A. & Ersoy, H. (2024). Bankacılık Sektöründe Türev Araçların Kullanımı ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri. *Journal of Emerging Economies and Policy*, 9(SI), 120-129.
- Yin, R. K. (2017). *Case Study Research and Applications: Design and Methods* (6th ed.). Sage Publications.